דערשיינט יעדן צווייטן פרייטיק

ליטעראַרישער פאַמיליען-זשורנאַל

יאָרגאַנג 8

נומער 61

ארגאן פאר די אינטערעסן פון די בית-יעקב-שולן
און ארגאניזאציעס בנות-אגודת-ישראל אין פוילן
רעדאקטאר: א. ג. פרידמאן

(ליכט צינדן 8 מינוט נאָך 3)

ב"ה, לאָדזש פרייטיק פ' ויחי י"ג טבת תרצ"א [redacted] Łódź d. 2 Stycznia 1931

באַגריסונג
פון
ד"ר נתן בירנבוים

פ"ה, ח' דחנוכה, תרצ"א, בערלין

זייער זשובער ה' פרידמאַן!

אַ בשורה טובה איז געווען פאַר מיר צו הערן, אַז אייער בית-יעקב-זשורנאַל, וואָס איז געוואָרן אין אייערע הענט אַזאַ וויכטיק כלי-זין אין אונדזער מלחמה אַקעגן אפיקורסות און הפקרות, וועט באַלד אָנהייבן אַרויסגיין אַלע צוויי וואָכן, איך בין זיכער, אַז, וואָס עפטער ס'וועט זיך דרוקן, אַלץ מער וועט זיך שטאַרקן זיין השפעה אויף די הערצער פון אונדזער יידישן עולם, בפרט פונים יינגן דור און דער עיקר פון אונדזערע יידישע טעכטער.

מיט הצלחה וואונטשן און האַרציקע גרוסן
אייער
דר. בירנבוים

שמיטה...
אלכסנדר זושא פרידמאַן

גראָד אין דעס יאָר, וואָס לויטן אַלגעמיינעם יידישן חשבון איז אַ שמיטה-יאָר — פייערט אויך דער בית-יעקב זשורנאַל זיין שמיטה יאָר.

אַוועק זיבן יאָר אַרבעט!

אָנגעטראָפן האָט דער בית-יעקב זשורנאַל אַ מדבר-באָדן, האַרט ווי אַ שטיין, נישט געאַקערט נישט געזייעט, און פאַרוואַקסן מיט דערנער, מיט סמידיקע גראָזער—

אַזוי איז געווען דאָס פעלד פון יידישקייט צווישן די יידישע פרויען און מיידלעך!

דער בית-יעקב האָט זיך צו דער אַרבעט גענומען, מיט ברען, מיט התלהבות, און בעיקר מיט גלויבן און האָפנונג.

זיבן יאָר געאַרבעט. אַ שפּאַדל נאָך אַ שפּאַדל אין דער אייזן האַרטער ערד אַריין, אַ גראָב נאָך אַ גראָב, דאָ פאַרזייעט אַ בלימל, דאָרט אַ ביימל, דאָ אַוועקגעשליידערט אַ דאָרן, דאָרט פאַרניכטעט אַ סמידיק געוויקס ביז —

ביז אַ שיינער גאָרטן, מיט בייטן בלומען, שיינע און שמעקעדיקע, וואָס טראָגן פונאַנדער זייערע גוטע ריחות ווי ווייט — איז פאַר אונדזערע אויגן.

דורך זיבן יאָר אַרבעט, אַ באַוועגונג אַרויסגערופן, אַ ליטעראַטור געשאַפן, אַ מחנה קעמפערנס פאַר יידישקייט אויפגעהאָדעוועט, קינדערישע הערצלעך דערקוויקט, יוגנטלעכע נשמות דערפרייט.

איצט איז דאָס זיבעטע יאָר געקומען, דאָס שמיטה-יאָר

אפשר זיך אָפּרוען אַ ביסל פון דער שווערער אַרבעט?

איז דאָך שמיטה אַ רו-יאָר, פאַר אַרבעטער, פאַר דעם באַאַרבעטן באָדן?

ניין! בית-יעקב פייערט אַ אַנדער מין שמיטה. פון וואָכעדיקע אַרבעט דאַרף מען רוען, פון הייליקע אַרבעט ווערט מען נישט מיד...

פונקט אין שמיטה-יאָר גייט בית-יעקב זשורנאַל פאַרטאָפּלען זיין אַרבעט, פאַרגרעסערן זיין ענערגיע — אַזאַ מין רו, אַזאַ מין שבתון...

אנשטאַט וואָס ביז יעצט איינמאָל אין חודש, זאָלן איצט די בית-יעקב ביימער צוויי מאָל אין חודש בליען און פירות געבן.

פון אַ חודש-זשורנאַל — אַ צוויי-וואָכן זשורנאַל ווערט בית-יעקב פון היינט אָן.

אַ נייע און אָריגינעלע יצירה איז דער בית-יעקב אין דער יידישער וועלט. און ניי איז אויך זיין אופן פון אַרבעט און נאָך מער זיין אופן פון רוען.

וואָס זאָלן מיר אים וואונטשן?

„ביי די צווייטע שמיטה אם ירצה השם, זאָלסטו דיך אָפּרוען און... ווערן אַ וועכנטלעכער זשורנאַל. און דערלעבן זאָלסטו דיין יובל, צו דער אמת-ער מנוחה און שביתה אַלס... סאַג-אָרגאַן ו"

אגודה-פירער, מיטאַרבּיטער און פּריוואַט שרייבּן!

(לכבוד דעם אַרויסגיין פון „בּית-יעקב״ אלס צוויי וואָכן זשורנאַל)

רבּי יעקב ראָזנהיים:

מיט גרויס שמחה האָבּ איך אויפגינומען די בשורה, אַז אייער אַרבּיט האָט אויף אַזוי פיל מצליח גיוועז, דאָס איר גייט שוין אַרויסגעבּן אייער זשורנאַל, יעדע צוויי וואָכן.

צו דער דאָזיקער וויכטיקער זאַך, וואָס וועט האָבּן אַ גרויסן באַטייט פאַר דער „בּית-יעקב״ באַוועגונג וואונטש איך אייך זייער פיל הצלחה.

איך קען די בּית-יעקב אַרבּיט נישט בּלויז פון דערווייטנס, נאָר אויך פון דער נאָנט, זייענדיק אין פוילן האָבּ איך זיך גינוג איבּערצייגט וויפיל בּרכה ס׳איז פאַראַן אין דער בּ״י באַוועגונג און נאָכמער, האָבּ־ך זיך איבּערצייגט אין די גאָר גרויסע פאַרדינסטן און דעם שטאַרקן נוצן, וואָס ס׳האָט אייער זשורנאַל פאַר דער באַוועגונג.

אַצינד ווען איך גייט בּע״ה פאַרטאָפּלין בּכמות דעם זשורנאַל „בּית - יעקב״, קיינין מיר האָפן, אַז בּאיכות, גייסטיק וועט טויזנט מאָל אַזוי פיל האָבּן אַ השפּעה אייער בּאַלערנד און פייערדיק וואָרט פאַר די בּנות ישראל.

ארכיון אסופות

די יידישע פרויען, מאַמעס און מיידלעך, וועלן זיך לערנין גיטריישאַפט פאַר אונזער הייליקסטע קנינים, זיי וועלן באַוואוסטזיניק ווערן צו זיין אָנגיגורט מיט אויסדויער און עקשנות אין דער שווערער צייט, מיט מסירת הנפש, צו אַרבּיטן פאַר דעם גרויסן ווערק פון אונדזער חינוך-הבּנות און זאָל אייער מוטיקע איניציאַטיוו ווערן אַ משל, פאַר די שוואַכע און ווייניק ענערגישע אין דער אינטערנעמונג פאַר אַ הויכן ציל.

הרה״ג שמואל דוד לאַסקי

(סאמפּאָלנער רבּ)

פון זיין אַרויסגיין אָן, פאַרשאַפט מיר דער בּית-יעקב-זשורנאַל זייער אַ סך תּענוג, ער איז פאַר מיר תּמיד אַ לעבּעדיקער גרוס פון דער פאַראַלעל-פליגל פון אגודת ישראל, דער הייליקער אַרמעע — פון דער דערוואַכטער רעליגיעז - באַוואוסזיניקער פרוי-טאָכטער. אַ אנגיגעמער דאָקומענט פון דער ערהאַבּענער צוזאַמענאַרבּיט פון בּיידע גישלעכטער לטובת דעם בּשותפותדיקן אידעאַל פון ישראל סבא.

דער בּית-יעקב-זשורנאַל, איז דער איינציקער קאָנטאַקט-אָרגאַן וואו די רייכסטע גידאַנקין-פראַגמענטן פון בּיידע מינים גייינין זייער סינטעזע און שאַפן מיט זיך אַ רייך באַלערנד ליין-מאַטעריאַל פאַר דעם אָרטאָדאָקסישן לייענער בּכלל און פיר דער לייענערן בּפרט. פאַר די לייענער איז בּכלל דער זשורנאַל אַטאַליזמין אַנטקייגן די מאָדערנע רוחות רעות.

עס איז דעריבּער דערפרייענד, וואָס נאָכן אַדורכמאַכן פאַרשידענע אַנטוויקלונגס - פאַזעס, דערגרייכט דער זשורנאַל בּהדרגה זיין גיהעריקער הייך!

דאָס פאַראָפּטערן זיין דערשיינין איז די פאַרגרעסערונג פון דעם קוואַנטום גייסט-סערום, וואָס ווערט דורך אים דעם יידישן פאַמיליען-הויז גיגעבּן און דאַרף דעריבּער ווי אַמוואָרימסטן בּאַגריסט ווערן.

יהודא לייבּ אָרלעאַן:

(פון אַבּריוול)

איך קאָן מיר גאָרנישט פאָרשטעלן, כ׳זאָל זיך נאָך גיפינין אין פוילן אַן-אמת יודיש טראַדיציאָ נעלע שטוב, וואו דער בּ״י-זשורנאַל זאָל נישט זיין אַ ליבּער אַנגיזעגטער גאַסט. אמת יידישע טעכטער זענין דאָך אויף קיין שום אָרט אין פוילן נישט פאַראַן אין קאָמפּאַקטע מאַסן. דאָ און דאָרט זענין דאָך נאָר פאַראַן קליינע גרופּקעס. נישט מער, דער באַוואוסטזיין וועגן דער אידעען-איינהייט פון אַט די אַלע גרופּן שליסט זיי צוזאַמען אין אַ ריזיקער קאָמפּאַקטער מאַסע. איז דען דער בּ״י-זשורנאַל נישט דער שטאַרקסטער פאַקטאָר פאַרן דאָזיקן גייסטיקן צוזאַמענשלוס?

מיר דערמאָנט זיך אַ מאָמענט פון די קינדער - יאָרן. די גאַס אין נאָך דעמלט גיוועזן פיל יידישער און היימישער פאַר אונדז ווי היינט. די רייען פון דער אָרטאָדאָקסישער יוגנט איז גיוועזן נאָך פיל גידיכטער, ווי היינט. און דאָך איז נישט צו באַשרייבּן דאָס גיפיל, וואָס האָט בּעהערשט אונדזערס אַ ייִנגעל, פרייטיק פאַנאַכט, ווען ס׳האָט באַדאַרפט אָנקומען אַ נומער פון אָרטאָדאָקסישן וואָכנבּלאַט „המודיע״. ווי מ׳דערוואַרט דאָס אָנקומען פון זייער אַ נאָנטן און ליבּן פריינט האָט מען אויסגיקוקט דעם פרישן נומער. האָט מען שוין גיהאַט די זכי׳ צו באַקומין אַזעלכן אין דער האַנט אַריין, האָט מען פשוט גישלונגין די ווערטער, איבּערגילייענט אים מיט איין אָטעם פון איין עק ביזן אַנדערן.

אַן-ענלעכן איינדרוק האָט אויף מיר גימאַכט אַ יונגעריאַן, מיט וועלכן כ׳האָבּ מיך באַקענט, זייענדיק מיט עטלעכע יאָר צוריק אינים קליינטשיקן וואָלינער שטעטעלע ה—ב. אַריינזעצנדיק זיך אין אַ פורל, נאָך מיין שפּת-דיקן באַזוך אינים שטעטעלע, כאַפּט זיך מיט די לעצטע מינוט פאַרן אָפּפאָרן אַ יונגערמאַנטשיק פון אַ יאָר צוואַנציק אויפן זעלבּן פורל. הערנדיק דעם שמועס פונים יונגערמאַן מיט מיין באַגלייטער איז מיר גיוואָרן אינטערעסאַנט צו פרעגן אים פון וואַנין ער איז און וואו אַהין ער פאָרט. ווי ערשטוינט בּין איך גיבּליבּן, ווען דער יונגערמאַן האָט מיר אין קורצן איבּערגיגעבּן זיין בּיאָגראַפיע. אַליין איז ער פון אַ שכנותדיק שטעטל ד—ע. האָבּנדיק אַ מוטער, וועלכע ער מוז מפרנס זיין האָט ער גימוזט אַרויס אויף אַ דאָרף, וואו ער איז גיוואָרן מלמד און לערער פון עטלעכע דאָרפישע קינדער. אַ גאַנצע וואָך מוז ער זיין אינים דאָרף, וואו ס׳וואוינין נישט מער, ווי דריי יידן. זיין פאַרדינסט איז נישט מער, ווי צוויי דאָלאַר אַ וואָך. און בּיי דעם „גרויסן״ גיהאַלט איז ער אַבּאָנירט אויף אַלע אָרטאָדאָקסישע אויסגאַבּן. און ס׳גיט נישט קיין איין אָרטאָדאָקסיש בּיכל, וואָס ער זאָל עס נישט האָבּן. ס׳איז דערבּיי אָבּער אוממעגלעך איבּערצוגעבּן די פרייד, מיט וועלכער דער דאָזיקער יונגערמאַן נעמט אויף יעדע אויסגאַבּע און יעדן נומער פון וועלכע ס׳אין אָרטאָדאָקסישע צייטונג.

— „איך לעבּ דאָך — רופט ער צו מיר אויס — אָפּגעריסין פון דער וועלט. מ׳קאָן דאָך דאָ אין וואָלין, האָבּן דעם איינדרוק, אַז די אָרטאָדאָקסיע פאַרשוואונדט פון לעבּן. יעדעס גישטיקסטע בּלעטל בּרענגט דאָך מיר אַ לעבּעדיקן און וואַרימין גרוס פון מיינע בּרודער און חבריים לדעה.״

לעבּט דען נישט די אָרטאָדאָקסישע פרוי, אין אַ פיל קילערער סביבה פאַר יידישקייט, ווי יענער וואָלינער יונגערמאַן? דאַרף זי דען נישט פיל נייטיקער דעם גרוס פונים חברישן לעבּן אין אַנדערע פונקטן?

אַ באַזונדערן איינדרוק מאַכט דער מאָמענט אין קור-אָרט, ווען ס׳לויפן זיך אַלע געסט צוזאַמען בּיים אָנקום פון דער פּאָסט. מ׳זעג יעדע נאָר וואָס האָבּן דערהאַלטן אַ בּריוו אָדער אַ לעבּעדיקן גרוז, וועט דאָס אַלץ נישט אָפּהאַלטן פייל פון בּויגן צוצופייען צום פאַרטיילונגס אָרט פון די בּריוו. לאָז זיין נאָך אַ וואָרט, נאָך אַן-אות פון דער ליבּער און אומפאַרגעסלעכער היים.

צי זענין דען נישט בּיים זעצטיקן מאָמענט אַלע אַגודיסטן און אגודיסטנס קינדער פון איין היים? צי דאַרפן מיר דען זיך אַלע נישט פילן, ווי נאָנטע שוועסטער-בּרודער, וועמין ס׳גייט ענגנט אָן

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 061 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

דעם גורל פון יעדן איינציקנס לעבן, ליידן און פריידן? ווי קאָן זיך עס אַן אידעאיש באַוואוסטזיניקע חברה איין מינוט אויפהאַלטן, וויסנדיק פונים זשורנאַל-דערשיינען, נישט צו לייענין אים?

יאָ, איך הער די תירוצים: יווייניק אינטערעסאַנט, נישטאָ וואָס צו לייענין, צופיל קאָרעספּאָנדענציעס וכדומה אַזעלכע אויסריידן. קוואַליפיצירט מען דען אַ בריוו פון אַ היים-געליבטער פריינדן לויט דעם פילאָזאָפיש-ליטעראַרישן תוכן? זענען דען נישט די פשוטסטע מיטטיילונגען, ווי כ-בין געזונט. כ-לעב, כ עקזיסטיר, כ-אַרבעט וכדומה גינוג אָנגענעם. און זיס? קאָרעספּאָנדענציעס? פילט מען זיך באמת נאָנט און הארציק, זענען דאָך די קאָרעספּאָנדענציעס דאָס לעבעדיקסטע און אָנגענעמסטע.

זעסט ליבער... פאַר מיר זענען גראָד די קאָרעספּאָנדענציעס ס-אינטערעסאַנטסטע, טרעפט אַ נומער אָן דעם, ווערט אומעטיק אויפן האַרצן. איך וויל דורכן זשורנאַל האָבן אַ לעבעדיקן גרוס פונים אָרגאַניזאַציע-לעבן, אינטערעסירט עס ווענין נישט אַזוי שטאַרק, איז אַ סימן, אַז די אַגודת ישראל איז נישט זיין נאַטירלעכע היים. ס-פעלט זיי גראָד דאָס היים-געפיל אין דער בנות-אגודת-ישראל און דאָס מוז ביי זיי געפלעגט ווערן. איך גלויב אָבער, אַז מיטן וואָס אָפטערן ערשיינען פונים זשורנאַל וועט זיך דאָס דאָזיקע היים-געפיל אַנטוויקלען.

זיי-זשע נישט פאַרזאָרגט מיטן פאַרטאָפּלען די אויסגאַבע אויף צוויי מאָל חודשלעך, וואָס עפּטער ער וועט ערשיינען, אַלץ מער וועלן אַוודאי אונדזערע שוועסטער נעענטער ווערן צו אים. אַגב, זע נאָר, אַז דער תוכן פונים זשורנאַל זאָל צוליב זיין אָפטן דערשיינען נישט ליידן. וואָרן דעם אמת מוז מען דאָך זאָגן: דער זשורנאַל איז ביז איצט באמת אַנאויסדרוק פון צאַפּלדיק לעבן. ס-איז ממש צו באַוואונדערן די פליספאַרביקייט וואָס דו טראָגסט אין אים אַריין. איך האַלט נישט יעצט צו רעצענזירן דעם זשורנאַל. איך וויל נאָר אונטערשטרייכן דעם אַלגעמיינים אָנגענעמען איינדרוק, וואָס יעדער נומער מאַכט אויף מיר. און וואָלט נאָר יעדע אָרטאָדאָקסישע טאָכטער געליינט אים אַזוי פלייסיק, ווי איך וואָלסטו אַוודאי נישט געדאַרפט אַזוי באַזאָרגט זיין וועגן זיין עקזיסטענץ.

אַגב, וועל איך דיר באַמערקן בדרך כלל, זאָלסט זיך באַמיען, וואָס מער קונסט-ליטעראַטור אַריינצוגעבן. און דאָס נאָר פון בעסערער קוואַליטעט, נישט קיין קונץ-ליטעראַטור.

חזק ואמץ! שטייג און זיי מצליח. השי״ת וועט דיר אַוודאי העלפן אין דיין הייליקער אַרבעט.

דיין בעסטער....

שמואל ראָטשטיין:

(רעדאַקטאָר פון ״אידישן טאָגבלאַט״)

כון תמיד אָן באַוואונדער איך דיין דרייסטקייט, דיין גרויסע מאָס ענערגיע און דיין טיפן גלויבן אין די פאַרהאַנענע כחות, וואָס טליען צווישן אינדזערע פאָלקס-מאַסן, אונדזערע שוועסטער און ברודער; פון תמיד אָן שטיי איך מן הצד און פאַרפאָלג דיין ברכה-פולע טעטיקייט פאַר אונדזער הייליקער אידעע און ווען עס ווערען אין דיין קוזשניע אויסגעקלאַפּט אַזעלכע ריזן-ווערק, וואָס וועלן לדורות זיין אַ ברכה פאַר אונדזער פאָלק, וואונדער איך מיך כלל נישט, וויסנדיק, אַז דו ביסט בעשאַפן געוואָרן צו גרויסע מעשים.

8 יאָר, „בית-יעקב-זשורנאַל״, 5 יאָר „קינדער-גאָרטן״ בנות אַגודת ישראל און בתי׳-פערבאַנד, — ווער נאָך פון אונדזערע עסקנים קען אויף אַזאַ בילאַנס אָנווייזן?...

איצטער האָסטו באַשלאָסן צו גיין אַ טריט ווייטער — אַרויסצוגעבן דעם בית-יעקב-זשורנאַל יעדע צוויי וואָכן — איך האָב קיין שום ספק נישט, אַז דיין נייע גראַנדיעזע אונטערנעמונג וועט עולה יפה זיין, וועט מצליח זיין, און דער „בית-יעקב״ אַלס צוויי-וואָכן-בלאַט וועט זיין לשם ולתפארת פונקט ווי ער איז געוועזן אַלס חודש-זשורנאַל.

זאָל-זשע דער-יבער באַגריסט זיין די דאָזיקע אונטערנעמונג. ווער נאָך ווי מיר ציימונגס-מענטשן, ווייסן, ווי גרויס עס איז דער באַטייט פון געדרוקטן וואָרט, מיר ציימונג-מענטשן וואָס האָבן אַזוי פיל צרות געליטן און אויסגעהאַלטן, ביז מיר האָבן אַ שטיקל נחת דערלעבט צו פאַרמאָגן אונדזער אייגנס אַ ווירדיק טאָג-בלאַט!...

און היות ווי געליטן האָט איר שוין גענוג, איבער גענוג, דאַרפט איר, מיט דער הילף פון השי״ת, אויך אַביסל נחת דערלעבן, און זאָל-זשע עס אייך דאָס ב״ענגין דער „בית-יעקב״ אַלס צוויי-וואָכן-שריפט.

איך בין זיכער, אַז אונדזערע לייענערנס און לייענער וועלן וויסן, ווי אַזוי אָפּצושאַצן די דאָזיקע וויכטיקע זאַך און שאַפן פאַרן „בית-יעקב״ אַ בכבודן און געזיכערטן קיום.

דר. בן-ציון פעסלער

די בית-יעקב באַוועגונג קען זיך ביי אַנטשפּרעכענדע באַדינגונגען אויסוואַקסן צו דער שענצטער פרי אויפן אַלטן בוים פונים רעליגיעזן יידנטום.

איינע פון די כבודת פון דער יידישער ווידערשטאַנדס קראַפט איז די יידישע היים. יעדע עכט-יידישע היים איז אַ יידישע מלוכה בזעיר אנפין, אין וועלכער די וויכטיקסטע ראָלע פאַלט צו — דער יידישער פרוי.

עס איז דעריבער אַ זייער שווערער אָבער אויך זייער וויכטיקער אויפגאַבע פון דער ב״י באַוועגונג צו געווינען די יידישע פרוי פאַרן יידנטום.

איינע פון די פאַרשידענע מיטלען דערצו, איז דער אויסבוי פון אַ פּאָפּולערער באַלערנדער און עסטעטיש אָנציענדער פרעסע פאַר דער יידישער פרויען-וועלט.

ארכיון אסופות

אויף דעם וועג, דאַכט זיך ווילט איר ליבער ה׳ רעדאַקטאָר גיין. דער דאָזיקער רצון איז אָבער נישט גענוג. אייערע לייענער און בעיקר די ווייבלעכע, דאַרפן צוהעלפן דערצו:

איך דרוק אויס די האָפענונג, אַז אייער זשורנאַל וועט פריער אָדער שפּעטער, ווערן דאָס שענצטע און בעסטע ליטעראַריש-פובליציסטישע וואָכנבלאַט, פאַר דעם יידיש-לייענדן אָרטאָדאָקסישן עולם, אַפילו פאַר מענער.

איך גיב אייך די האַרציקסטע ברכות. קאָלאָמיי

וואָלף יאַקובזאָן:

מיין האַרץ איז דערפרייט געוואָרן פון אייער בשורה און איך פיל פאַר מיין הייליקסטן חוב אייך צו זאָגן, וואָס איך דענק וועגן אייער אַרבעט.

די „בית יעקב״ אידעע האָט שוין שטאַרקע שרשים אויך אין מערב-אייראָפּע. אַ סך צו דעם צוגעהאָלפן האָט אייער זשורנאַל, וועלכער האָט די באַוועגונג געגעבן אינציאַטיוו, שוואונג און באַלעבונג. דער בית-יעקב-זשורנאַל, האָט דאָס גרעסטע חלק אין אַלע דערגרייכונגען פאַר דער חנוך-הבנות זאַך. יעדער נייער נומער, וואָס קומט אָן צו די מיטאַרבעטער פאַר „בית-יעקב״ איז אַ נייער קול-קורא די עבודת הקודש ווייטער צו פירן און נישט קוקן אויף די אַלע מניעות וואָס שטיין אין וועג. די בית-יעקב-בלעטער געבן נייע אָנרעגונג, פרישן מוט און חשק צו שטיצן און העלפן דאָס גרויסע ווערק.

אַן חניפה געזאָגט: איך באַוואונדער תמיד דעם שטאַרקן מוט, די איבערגעבנקייט, דאָס מסירת-הנפש פון די וואָס האָבן דעם זשורנאַל „בית-יעקב״ גערופן אין לעבן, אים אין די שווערסטע צייטן אויסגעטראָגן, וואָס דאָס אַליין איז אַ באַשטעטיקונג פון דעם אַלטן יידישן כלל: בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו.

(סוף אויף זייט 5)

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 061 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

„די קלוגע פרוי בויט איר הויז!"

פון שמואל אסטערזעצער

אשה טובה מונה טובה בחיק ירא אלקים תנתן (בן סירא)

גאָר גרויס זענען די אויפגאַבן פון דער פרוי פאַר דער גיגעבינער שעה. מיר קענען די אויפגאַבן טיילן אין דריי־ערליי: א) קעגן כלל, ב) קעגן הויז, ג) קעגן מאַן.

א) די פרוי האָט אויך אויפגאַבן קעגן כלל, קעגן אירע שוועסטער און ברודער. און זי האָט אויך זייער אַ סך כח צו טון פאַר זיי, זיי צו באַגליקן און צו באַגייסטערן. דאָס ערשטע בילד פון אַזאַ פרוי, שטייט אונדז פאַר די אויגן אסתר המלכה. מיר זעען דאָ אַ פרוי, וועלכע שטעלט איין איר לעבן און איז גרייט זיך מקריב צו זיין, כדי מציל צו זיין איר פאָלק. מיר מוזן זיך נאָר קלאָר מאַכן, אין וועלכן לעבנס־געפערלעכן מצב אסתר איז געווען, בשעת זי איז געגאַנגען בעטן אחשורושן צו דער סעודה, און נישט קוקנדיק אויף דער סכנה איז זי געגאַנגען ראַטעווען איר פאָלק. אַ צווייטע פרוי וועלכע איז מיט אַ סך שטריכן ענלעך צו אסתרן איז יהודית. אויך זי שטעלט איין איר לעבן און גייט ראַטעווען איר פאָלק פונים פיינט. און ביי ביידע זעט מען די גרויסע מדה, אַז זיי באַניצן זייערע פון ג—ט געשענקטע מתנות, זייער שיינקייט און זייער חן נישט פאַרן געוועהנלעכן און נידריקן, נאָר פאַר דעם הויכן און גרויסן אידעאַל צו העלפן זייערע שוועסטער און ברודער פון זייער נויט און זייער פאָלק צו שיצן. און אָט די מידות און מעשים לייגן אויף זיי אַרויף דעם חותם פון דעם אמתן יידישקייט און מאַכט זיי פאַר אַ פאָרבילד פאַר דער יידישער פרוי. מיר לערנען פון זיי, אַז אין דער שעה, ווען דער כלל איז אין אַ סכנה, זאָל אַ יידישע פרוי נישט קלערן פאַר זיך, נאָר אַלע אירע כחות מקריב זיין פאַרן כלל, און נאָר אים דינענדיק, זאָל זי באַנוצן אירע אייגנשאַפטן און אירע ג—טלעכע מתנות און דאָס וועט זי דערהייבן צו דער מדרגה פון דער עכטער יידישער פרוי.

אָבער נאָך עפּיס האָט די יידישע פרוי צו געבן אירע שוועסטער און ברודער, דאָס איז די באַגייסטערונג פאַרן אידעאַל. אויך די פרוי איז פעאיק אַ פירערן צו זיין און אַנדערע צו דערוועקן און באַגייסטערן פאַר דעם הויכן און דעם אידעלין: „ותען להם מרים שירו לה' כי גאה גאה" דערציילט אונדז די תורה. און רש"י זאָגט דערצו „משה אמר שירה לאנשים ומרים אמרה שירה לנשים". דעמזעלבן כח השירה, די זעלבע באַגייסטערונג, וואָס משה האָט געקענט געבן אין דער גרויסער שעה די מענער, האָט מרים דעמסטמאָל געגעבן די פרויען. און דאָס קען יעדע פרוי אָפט אַ סך בעסער ווי דער מאַן, ווייל די פרוי האָט בעצם מער הארץ ווי קאָפּ, מער וואַרים געפיל ווי קאַלטן פאַרשטאַנד און קען זיך און אַנדערע באַגייסטערן פאַר גרויסע זאַכן בעסער ווי דער מאַן. אויך די שירה פון דבורה הנביאה איז אַ ראיי' דערפאַר. זי האָט מער מוט און באַגייסטערונג באַוויזן ווי איר חבר ברק. אַחוץ דעם וואָס זי און אויך די אַנדערע ווייבערישע נביאות ווייזן אונדז וואָסאַרע מעלות און מדרגות די פרוי איז אימשטאַנד צו דערגרייכן אויב זי וויל.

פון דעם דור המדבר דערציילט אינדז דער מדרש: „באותו הדור הי' הנשים גודרות מה שהאנשים פורצים". אין יענעם דור האָבן די פרויען מתקן געווען, וואָס די מענער האָבן קאַלע געמאַכט. די מענער האָבן געמאַכט דאָס עגל הזהב און די ווייבער האָבן נישט געוואָלט געבן זייער צירונג דערצו, די מענער האָבן נישט געוואָלט גיין קיין ארץ־ישראל און די בנות־צלפחד האָבן געבעטן אַ חלק אין לאַנד. און דער מדרש באַמערקט נאָך איבער די בנות־צלפחד: „גדולה להן וגדולה לאביהן גדולה למכיר וגדולה ליוסף שכך יצאו ממנו נשים חכמות וצדקניות".

ב) בשעת די אויפגאַבן קעגן כלל קענען נאָר אויסגעפירט ווערן פון איינצלנע אויסדערוויילטע פרויען, זענען די אויפגאַבן קעגן הויז באַשטימט פאַר יעדער פרוי. דער מדרש דערציילט אונדז פון אונדזער מוטער שרה און רבקה, אַז ביי זייער לעבן האָט מען געזעען ביי זיי דריי זאַכן: דאָס ליכט האָט געברענט פון איין שבת ביז צום אַנדערן, די ברכה איז געווען אין טייג און אַ וואָלקן האָט גערוט אויף זייער געצעלט.

קוקט מען זיך גוט צו צו די ווערטער זעט מען, אַז די חז"ל האָבן אונדז אַ בילד געגעבן, ווי אונדזערע אמהות האָבן געפירט זייער הויז.

הנר דולק משבת לשבת: דאָס ליכט פון פרייטאָג אויף דער נאַכט וואָס ברענגט אין יעדער יידישער שטוב אַ האַרציק ליכטיקייט און אַן אמת פריילעכקייט און צופרידנקייט, וואָס פאַרטרייבט אַלע פינצטערע דאגות פון אַלע ווינקעלעך און מאַכט יעדן ייד צום בן מלך, אָט דאָס ליכט צינט אָן די יידישע פרוי. זי איז דער יסוד פונים הויז, וועלכע האָט דעם געוואַלטיגן כח, צו ברענגען אָט די ברכה און דאָס גליק אין איר שטוב. ביי איר ליגט דער אוצר פון פרייד און צופרידנקייט פון הייליקער ליכטיקייט און ליכטיקער הייליקייט. און אַזוי ווי זי עפנט איר אוצר און גיט אירע שבת מתנות איר גאַנצער משפחה, איר גאַנצן הויז, איז דאָ דער הייליקער שבת מיט זיין נשמה יתירה. אָבער די אמת גרויסע יידישע פרוי, די פרוי וועלכע איז מעין אונדזערע אמהות, האָט דעם גרויסן כח, אַז דאָס הייליקע ליכט צו לאָזן ברענען אַ גאַנצע וואָך, משבת לשבת אין איר הויז. זי קען די השפעה פון דעם הייליקן שבת, די הייליקע שבת־שטימונג אויפהאַלטן אַ גאַנצע וואָך אין איר הויז. אַז דער מאַן טרעט אַריין פון דרויסן אין איר געצעלט, פאַרגעסט ער אַלע דאגות פונים טעגלעכן לעבן, ס׳נעמט אים אַרום דאָס וואַרימקייט און דאָס אמתע האַרציקע פריילעכקייט וועלכעס איר געצעלט לאָזט שטראַלן פון אַלע ווינקעלעך, ער האָט פלוצים זאָס וואָכידיקייט פון זיך אָפּגעטרייסלט און פילט זיך דערהויבן, שבתדיק, אין אַ מקום קדוש. אַז יעדע יידישע פרוי איז בכח אין אַ גרעסערער אָדער קלענערער מאָס נאָכצוטון אירע גרויסע מוטער, באַווייזט זי יעדן פרייטאָג אויף דער נאַכט. און זי קען, ווען זי וויל, אויך דאָס ליכט לאָזן ברענען משבת לשבת. אַ סימן און אַ מתנה האָט מען איר דערפאַר געגעבן די מצווה פון ליכט צינדן.

(ווייטער — זע ביי נומער 62)

פאַרשפּעטיקט נישט!

אין די נאָנטסטע טעג קומט פאָר עפנטלעך אין לאָקאַל פון דער לאָדזשער „בנות" די ציאונג פון אונדזערע פּרעמיעס פאַר די, וואָס האָבן אויסגעקויפט אַ תרומת־חברה. אַזוי אויך וועט זיין די ציאונג פון דער פּרעמיע פאַר די זאַמלער.

אַלע וואָס האָבן דערהאַלטן תרומת־חברה־ביכלעך ווערן אויפגעפאָדערט צוריקצושיקן די טאַלאָנען און די איבערגעבליבענע ביכלעך און קוויטן.

דאָס געזאַמלטע געלט אָפּשיקן אין דער באַנק פ.ק אָ. 65.500 די קוויטן און טאַלאָנען אויף דער אַדרעס:

Sekretarjat B. A. I. Łódź skrz. pocz. 146

באַמערקונג: אויף די אָפּשניטן פון טשעק, וואָס ווערט געשיקט אין דער באַנק, נישט צושרייבן קיין שום קאָרעספּאָנדענץ נאָר די ווערטער „פאַר תרומת חברה"

הארכיון היהודי
ארכיון אסופות

די סדרה ויחי

פון שרה שעניר ער

איך בין גישטעלט גיוואָרן פאַר אַ שווערער אַרבּיט, איך דאַרף נאָכקומען די בקשה פון אונדזער רעדאַקציע צו שרייבן איבער דער סדרה. אונדזער זשורנאַל „בית יעקב", וואָס דאַרף פון אַצינד אָן ווערן דאָס אמת־יידישע משפּחה־בוך נייטיקט זיך באמת אין אַ סדרה־שמועס, בפרט ווען דער זשורנאַל גייט ארויס יעדן צווייטן שבת.

איך מוז אָבּער מודה זיין, די אויפגאַבּע איז פאַר מיר אַ שווערע. הלמאי, האָט דאָך אַ פרוי נישט פיל תורה גילערנט, צו קענען געבּן פירושים איבּער דעם וואָס עס ווערט אין דער תורה דער־ציילט און גיזאָגט. מיר גלייבּן דאָך פעסט אַז „תורה מן השמים", די תורה איז גיגעבּן גיוואָרן פון השי"ת אַליין און אויף זיבּי־ציק אופנים קאָן יעדעס תורה־וואָרט דערקלערט ווערן. דו טיפ־קייט פון דער הייליקער תורה דאַרפן מיר פאַרשטיין ווי גרויס ס־איז דאָס און ווען מיר פאַרשטיין נישט גיוויסע שטעלן אין איר איז עס נאָר, ווייל אונדזער מענטשלעכער שכל איז באַגרעניצט.

כדאי צו דערמאָנען דעם משל פון סאָקראַטעס און העראַקולעס. הערקוליס איז גיווען ער לערער פון באַרימטן פילאָזאָף סאָ־קראַטעס, ער פלעגט תמיד אַריינלאָזן זיך אין טיפע חקירות. איינמאָל נאָך אַזאַ טיפזיניקן שמועס פרעגט הערקולעס זיין תלמיד סאָקראַטעס „נו ווי האָט דיר היינט גיפאָלן מיין שמועס". — סאָקראַטעס ענטפערט: „דאָס ביסעלע וואָס איך האָבּ מיט מיין באַגרעניצטן שכל פאַרשטאַנען איז גיווען אַזוי וואונדער־שיין, אַז איך קאָן מיך משער זיין, ווי נאָך שענער און באַ־לערענדער עס מוז זיין דאָס וואָס מיין אָרימער שכל האָט נישט משיג גיווען!..

אַזוי האָט גיזאָגט דער גרויסער מוח־מענטש סאָקראַטעס, ער האָט פאַרשטאַנען אַז אין קאָפּ פון זיין לערער איז דאָ אַזוי פיל חכמה, וואָס ער מיט זיין „שוואַכן" שכל קאָן נישט פאַרשטיין.

על אחת כמה וכמה דאַרפן מיר וויסן, אַז אויך מיר פאַרשטיין נאָך זייער ווייניק פון אונדזער תורה, און אויך דאָ גילט דער קל־וחומר: ווען מיר זעען אַז אַ טייל מצות, וואָס מיר פאַרשטיין זיי יאָ מיט אונדזער פאַרנונפט, זענען אַזוי שיין און נוצלעך פאַרן מענטש און אויך אַנדערע פעלקער האָבּן די דאָזיקע מצות אָנגינומען ווי נאָך וויכטיקער און שענער זענען די מצות, וואָס מיר קענען זיי נישט באַגרייפן מיט אונדזער שוואכן מענטשלעכן גידאַנק.

מיטן שרייבן פון דער סדרה בין איך אויסן אַביסל צוצוהעלפן אונדזערע בנות־חברות זיך צו פאַרטיפן אין דער שבת'דיקער פרשה. און אפשר אַזוי ארום וועל איך נאָך זוכה זיין צו זעען

מיין הארציקסטער וואונטש איז; ווען דעם בית־יעקב־זשורנאַל איז אויסגיקומען במשך זיינע ערשטע זיבן יאָהר צו גיין דורך מדבריות, שטייניקע וויסטינישן, זאָל כאָטש אַצונד צו דער נייער תקופה, פאַרלייכטערט ווערן די אַרויסגעבער אַזוי, אַז די פריינט זאָלן זיי באַפרייען פון די מאַטעריעלע דאגות. זייט זיכער, די גאַנצע אַגודיסטישע וועלט, גייט אַלץ נענטער צו דער הכרה, מער און מער פאַרבונדן צו זיין, מיט בית־יעקב, מיט דער אידעע, מיט דער אָרגאַניזאַציע, מיט די שולען און ואַחרון אַחרון חביב, טאַקע אויך מיט'ן בית־יעקב־זשורנאַל גופאָ.

ויהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם!

האַמבורג

באַמערקונג: די בריוו האָבן מיר גיגעבן לויטן סדר ווי זיי זענען דערהאַלטן גיוואָרן — אין נאָנטן נומער גיבן מיר די ווייטערע בריוו, וואָס גיפינען זיך אין אונדזער רשות.

ווען אַלע אונדזערע טעכטער וועלן אויפזוכן די אַלטע פערל־שיינע „צאינה וראינה" פון וואַנעט אונדזערע מאַמיס האָבּן גי־לערנט אַזוי פיל מסירת הנפש פאַר אונדזער יידישקייט.

אונדזער ערשטער נומער בית־יעקב אַלס צוויי וואָכן זשורנאַל וועט אייך אָנטרעפן אין דעם שבת ווען מ'לייגט די סדרה ויחי. די לעצטע סדרה פון ספר בראשית. מיר טרעפן אָן באַלד אינים ערשטן פסוק אונדזער פאָטער יעקב ביים סוף פון זיין לעבּן. די גישטאַלט פון אונדזער פאָטער איז אונדז שוין באַקאַנט. מיר ווייסן שוין פון די אַלע ליידן, צרות און פיין, וואָס ער איז אויסגישטאַנען פון זיין יוגנט אָן אלס אַ ברידער פון עשו. מיר האָבּן מיטגילעבּט דעם קאַמף, וואָס ער האָט גיפירט אין זיין פאָטערס הויז, אז ער זאָל נישט באַהערשט ווערן פון עשו'ס־גייסט. די שווערע נסיונות וואָס ער האָט איבערלעבּט אינים הויז פון לבן־הארמי און נאָך דעם אַלעם שיינט אויף זיין ליכטיקע צורה, אַלס דער אמתער י ש ר א ל, ער קומט אויף דער עלטער און ער, דאַרף זיך גיזעגינען מיט זיין גיליבּטסטן זון יוסף און וואָס איז זיין ערשטער גידאַנק אין דעם מאָמענט? ועשית עמדי חסד ואמת, אל נא תקברני במצרים — טו דאָך מיט מיר חסד און אמת און באַגראָבּ מיך נישט אין לאַנד מצרים און באַשטעטיק מיר דאָס מיט אַ שבועה!

יעקב ווייסט גאַנץ גוט אַז יוסף וועט אַדורכפירן זיין קבורה מיט גרויס פּאַראַד. אָבּער ער וואָרנט זיין זון: פאַרגעס נישט צוליבּן „חסד" דעם „אמת". ער האָט מורא, ער וועט איהם קובר זיין אין מצרים און ער יעקב האָבּנדיק גילעבּט 17 יאָר מיט זיין משפּחה אין מצרים, האָט זיך איבּערצייגט אין דער סכנה וואָס עס איז דערין פאַראַן פאַר די שפּעטערע דורות, זיינע קינדער וועלן נאָך חלילה מיינען, אַז דער „נילוס" איז דער „ירדן" און אַז מצרים איז נישט קיין גלות און דעריבּער וואָרנט ער אים: אַז איר מיינע קינדער, האָפּט און שטרעבּט אין מצרים צו מאַכן אַ לעבּן און איך וויל אפילו דאָ נישט ווערן באַגראָבּן און דעריבּער אין דעם פסוק הייסט ער נישט יעקב, וואָס דאָס איז גיווען זיין פּערזענלעכער נאָמען, נאָר ישראל, וואָס אין דעם נאָמען איז פאַרקערפּערט זיין גאַנצינאַלער רעפּרעזענטאַנץ פון זיינע קינדער, פון יידישן פאָלק.

„און וואָס זעען מיר ווייטער, יוסף קומט מיט זיינע צוויי קינ־דער אפרים און מנשה און דער אַלטער יעקב פרעגט אַ דער־שראָקענער: „מי אלה" ווער זענען דאָס די קינדער, אָט די וואָס זענען אין אַ פרעמד לאַנד גיבוירן און אין אַ פרעמדער סביבה דערצויגן, צי זענען זיי שוין נישט אַמאָל אַסימילירט, און יוסף ענטפערט שטאָלץ: „מיינע זון זענען דאָס"! אַזוי ווי ער וואָלט גיזאָגט, זאָרג נישט טאַטע, זיי זענען אָנגיזאַפּט מיטן יידישן גייסט. אַזוי ווי דו האָסט מיך גילערנט, האָבּ איך זיי גילערנט, און באַרואיקט פון דער תשובה, לייגט יעקב אַרויף די הענט אויף די קעפּ פון זיינע צוויי אייניקלעך און זאָגט די ברכה: „המלאך הגואל", דער מלאך וואָס האָט מיך אויסגילייזט פון אַלעם שלעכטן זאָל בענטשן די יונגלעך און עס זאָל גי־רופן ווערן אין זיי מיין נאָמען און די נעמען פון מיינע על־טערן אברהם און יצחק און אַזוי ווי די פיש זאָלן זיי זיך מערן אין לאַנד.

„מיין נאָמען זאָל גירופן ווערן אין זיי". אָט דאָ ווייזט אונדזער פאָטער בנביאה, דאָס עס וועט קומען אַ צייט, ווען די יידישע קינדער וועלן זייערע יידישע נעמען פאַרדרייען, אַנשטאָט רבקה „רעגינאַ", אַנשטאָט שרה „סאַלאַ" און ער האָט מורא אַז די אבות וועלן זיך דאַרפן שעמען אין קבר פון זייערע אייניקלעך דעריבּער באַטיינט ער, ויקרא בהם שמי ושם אבותי — מיין נאָמען זאָל און דער נאָמ ן פון מייגע עלטערן זאָל אויף זיי גירופן ווערן.

און פאַרוואָס פאַרגלייכט ער זיי גראָד צו די פיש? — ווייל אַזוי ווי די פיש פירן אין וואַסער וואו עס איז זייער לעבּנס אָרט אַ רואיק שטיל און פרייליך לעבּן און די מענטשן וואָס גייען

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 061 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

פארביי דעם טייך, האבן אפילו נישט קיין השגה דערפון, אזוי זאל דאס פאלק ישראל. פירן „א אמת-יידיש הייליק לעבן און וויסן אז דאס גאנצע חיות פון ישראל באשטייט אין זיין תורה, פון וועלכע די ארומיקע וועלט האט אייך א גאר קנאפן באגריף.

בנו ליבע שוועסטער! דאס אליין איז שוין פאר אונדז א אנווייז, ווי אזוי אונדזער לעבן צו פירן, אלס די קינדער פון פאלק-ישראל.

און פאר אונדזער ארגאניזאציע-לעבן, לערנט אונדז דאס וואס אונדזער פאטער האט גיזאגט אלע זיינע קינדער: האספו ואגידה לכם, את אשר יקרא אתכם באחרית הימים — פארזאמלט אייך אלע און איך וועל אייך זאגן וואס עס וועט מיט אייך זיין באחרית הימים, דאס ווארט „האספו" דערקלערט רש"ר הירש ז"ל — באטייט: רייסט אייך אפ פון אלעם פרעמדן און גייט צוזאמין אין א בשותפותדיקן ציל. לאזט אייך אלע צוזאמין פון אט דעם ציל פארבינדן. א גייסטיקן צונויפבונד שאפט אייך! נעמט אויף אין אייער הארץ א פעסט גישלאסיגע באשטימטע אי-דעע. יעקב האט גיקענט די כאראקטערן די פארשידנארטיקע פון זיינע קינדער און ער האט זיי גיגעבן די ברכות אז ס'זאל צווישן זיי דאך הערשן א הארמאנישע אחדות. הקבצו — איר דארפט זעען צו זיין א פעסטער קיבוץ. און דערנאך זאגט ער — שמעו בני יעקב, פונים ווארט — שמע — עס זאל ביי אייך זיין א איבערגיגעבענע דיסציפלין. צו מיין צוואה ושמעו אל ישראל אביכם".

אט דא זעען מ'ר דאך, ליבע בנות-שוועסטער אונדזער גאנצער פראגראם, אונזער אויפגאבע איז אויך „הקבצו, האספו, און שמעו", פאראייניקונג, אחדות, און דיסציפלין מוז אונדזער גאנצער ארבייט אדורכדרינגין. דעמלט, וועט זיין „ויחי יעקב", וועט יעקב'ס-גייסט לעבן אין פאלק ישראל.

א בריוול קייז רומעניע

וואס קענין מיר אייך מער שיקען
ווי א ברודעריש ווארט,
נישט קיין חילוק וואו מיר וואוינין,
צי דא אין מערב
צי אין מזרח דארטן,
מיר פילן אומיטום
דעם שונא'ס רוט.
און הפקר איז אומיטום
נאך, יידיש בלוט...

אליעזר שינדלער

רעדאקציע-שלוס פון קומענדיקן נומער — שפעטסטנס זונטיק פרשת וארא — אנאנסן וואס ווערן נישט באצאלט פריערויס ווערן נישט גידרוקט!

פעדער-שפריצן

איינאיינציקער גראשן!

אין קיין גרעסערן סכום ווענט עס זיך טאקע נישט. דער בודזשעט פון אונדזער'ע אבאנענטען ווערט פארגרעסערט מיט איין גראשן א טאג. ביז אצינד האט גיקאסט א קווארטל צוויי גילדן און יעצט קאסט דריי, הייסט עס, אז ס'וועט אויס-מאכן א גראשן א טאג טייערער. פרעגט זיך א פשוטע שאלה: וואט האט דא צו זאגן א שווערע צייט און נאך אזעלכע טענות? אונדזערע פריינט פארשטיין דאך, אז די אדמיניסטראציע האט גיקענט מוותר זיין דערויף איינגאנצן און ארויסגעבן יעדן חודש. אז מיר געבן דעמזעלבן פארמאט און דער פרייז איז פארביליקט, איז עס דאך זיכער נישט קיין גע'עג באך רווחים...

מיר האבן אבער תמיד פארן אויג נישט דעם חומר'ישן פאר-דינסט, נאר דעם רוחניותדיקן און דאס וועט *בעזה"ש זיין דערגרייכט. באזונדער איז דאס גיוועזן דער בפירושער פאר-לאנג פון רוב לייגער און נאכמער א באשלוס פון דער בנות-קאנפערענץ, וועלכער האט גימוזט אויסגיפירט ווערן!

מיר גלייבן נישט, אז צוליב איינאיינציקן גראשן, זאל זיך אפזאגן אפילו איין אבאנענט אויף להבא. מיר גלייבן נישט, אז אונדזערע פארשפרייטער זאל נישט גילונגין אויפצוקלערן, אז אייגנטלעך איז אצינד דער זשורנאל אויף א העלפט ביליקער. מיר גלייבן נישט, אז מ-זאל נישט קענין איבערצייגן, אז א גראשן א טאג איז אפילו פון ארימסטן נישט קיין גרויסער קרבן אפצושפארן!

דער עיקר: רצון און גיטריישאפט צו דער זאך און אונדזער נייע אונטערנעמונג גייט בע"ה מיט ערפאלג. דער באוואוסטזיניקער יידישער עולם וועט נישט זיין אזוי אומבא-רעכנט, בפרט אונדזערע חברות און עסקנות, זיי וועלן זיכער אפשאצן דעם גרויסן כבוד פאר דער גאנצער ב"י און בנות-באוועגונג, אז זייער איינציקער ארגאן זאל זיין כאטש צוויי מאל אין חודש!

פארן גיזונט פון אונדזערע קינדער!

די שול-ארגאניזאציע „בית יעקב" האט אונטערגינומין א וויכטיקע זאך. עס איז גיקויפט גיווארן א פלאץ און ס-זאל אויפגיבויט ווערן א ספעציעלער בנין פאר א זומער-קאלאניע פאר אונדזערע קינדער. דידאזיקע קאלאניע זאל זיין א צענטראלע אינסטיטוציע פאר אלע „בית יעקב" שולן פון גאנצן לאנד, נו פארשטייט זיך דאך, אז מען דארף האבן דערצו מיטלין, דאס בנין האט א בודזשעט פון בערך דרייסיק טויזנט גילדן.

איז עס אזא הון רב? איז טאקע נישט מעגלעך אויפצוברענגין אזא סכום? די גרינדער פון דער זאך זענין דערווייל ארויס מיט א באשיידינער אקציע. עס זענין צושיקט גיווארין ספעצ-יעלע קארטן צו האלבע גילדנס און יעדע שולע זאל זיך מתחייב זיין, לויט די צאל קינדער, צו זאמלין אזוי פיל פופציקער גראשנס!

באמת נישט קיין שווערע זאך. ווען אלע אונדזערע עסקנים זאלן נאר אביסעלע פערשטענדניס האבן, וועגן דער זארג פארן גיזונט פון אונדזערע קינדער, קאן די אקציע אדורכגיפירט ווערן גאנץ לייכט.

מיר האבן אן עין-הרע ביז דרייסיק טויזנט תלמידות אין די ב"י שולן און ווען מ-זאל די אקציע אומיטום אדורכפירן, איז שוין א העלפט פונים גאנצן בודזשעט גידעקט און די אנדערע העלפט וועט שוין גרינג אנקומין צונויפצושטעלן פון פארשידינע נדבנים! לאמיר האפן, אז אונדזערע באוואוסטזיניקע טוער, לערערנס און אויך בנות-חברות, וועלן אין יעדן ארט ענערגיש די זאמל-אקציע באלד פארענדיקן.

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 061 a הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 6 מתוך 20

פעלקער, ראַסן, יידן

פון ד״ר שלמה בירנבוים

איך פריערדיקע צײַטן האט מען ווײַניק גיטראַכט וועגן ראַסן. מ-האט, פאַרשטײַט זיך, גיזען און גיוואוסט, אַז ס-זענען פאַראַן געלע, ברוינע און שוואַרצע מענטשן, אבער קיין נאַטור-וויסנשאַפטלעכע סיסטעמין האָט מען וועגן דעם נישט גיבויט.

אין די לעצטע הונדערט יאָרן אבער איז אויסגיוואַקסן אַ גאַנצע וויסנשאַפט וועגן די פאַרשידינע מינים פונים מענטש. מ-האט צוגיטראַכט סיסטעמין.

אָנגיהויבן האט זיך עס מיט די לשונות. גאַנץ פשוט: אַלע פעלקער, וואָס זייערע לשונות זענין קרובים, זענין הייסט עס אַליין אויך קרובים, פון איין ראַסע, די דאזיקע ראַסע האט אמאָל גיוואוינט אין איינים און גירעדט טאַקי איין לשון. שפּעטער האט מען זיך צוואַנדערט און ס-זענין אויסגיוואַקסן באַזונדערע לשונות.

ס-האָט נישט גידויערט זייער לאַנג. האט מען גיפונין אַז לשון מיט ראַסע האָט גאָר נישט צו טון. אַ נעגער, וואָס רעט ענגליש, איז דאך צוליב דעם נאך נישט קיין טייל פון דער „אינדאגער-מאַנישער ראַסע". און אַ ייד, וואָס רעט דייטש אדער רוסיש אַ-ער יידיש, איז אויך קײַן „אינדאגערמאַנער" נישט...

איינער פון די ערשטע גילערנטע, וואָס האט גיהאלפן אויפבויען די טעאריע וועגן די אינדאגערמאַנער אדער אַריער, איז גיווען דער גרויסער לינגוויסט *) מאַקס מילער, אַ דייטש אין ענגלאַנד. און ער האט דערנאָך גישריבן: „אַנ-עטנאלאג**), וואָס רעט וועגן אַנ-אַרישער ראַסע, וועגן אַריש בלוט און אַרישע האָר, דער איז בײַ מיר פונקט אַזאַ גרויסער חוטא, ווי אַ לינגוויסט, וואָס רעט וועגן אַ ווערטער-בוך מיט אַ לאַנגן שאַרבן אדער וועגן אַ גראַמאַטיק מיט אַ קורצן שאַרבן. ס-איז ערגער ווי מעשה בבל — ס-איז ממש אַ רמאות. אַז איך רעד וועגן אַריער, מײַן איך נישט קײַן בלוט און נישט קײַן ביינער, נישט קײַן האָר און נישט קײַן שאַרבן. כ-מײַן פשוט יענע מענטשן, וואָס רעדן אַנ-אַריש לשון.

די „ראַסן-טעאָריע" איז גיוואָרן זייער וויכטיק פאַר יידן. וואָרן זי האָט נישט נאָר גלאַט אַוועקגישטעלט די אינדאגערמאַנישע ראַסע צווישן אַנדערע, נאר זי האט אויך גיזאָגט, אַז זי איז דער בחיר צווישן די ראַסן, די אמתע קולטור-ראַסע, שפּעטער אין דאָס אַפילו אַריבערגיטראָגן גיוואָרן אויף דער גערמאַנישער ראַסע אַליין (דייטשן, האָלענדער, ענגלענדער, שוועדן, נאָרוועגער, אא״וו) נאָר מ-האָט דאָך גימוזט זען אויך נישט-גערמאַנישע פעלקער, וואָס בײַ זיי האָט מען נישט גיקענט אָפּלייקינין גרויסע קולטור-אויפטוען, האָט מען זיך גיגעבן אַ פשוטע עצה: יענע פעלקער אָדער נאר די גרויסע יחידים בײַ זיי, וואָס האָבן באַשאַפן די אויפטוען, האָט מען פשוט מגייר גיווען, זיי גימאַכט פאַר גערמאַנין. און גיי, טו זיי עפּיס...

און אַזוי ווי די יידן זענין דאך אַוודאי נישט קיין אַריער און אַוודאי און אַוודאי נישט קיין גערמאַנין, זענין זיי דאך נישט פון דער ייחוסדיקער משפחה. איז זייער קולטור נישט אַזוי הויך, זענין זיי נישט אַזויפיל ווערט ווי די, וואָס האבן די דאזיקע טעאריע. און דאָס האט דער פשוטער אַנטיסעמיטיזם שוין גינומין אויף זיינע כלים און גוט גיאַרבּיט דערמיט.

אַגב אורחא: דער פועל יוצא דערפון בײַ יידן — ד״ה בדרך כלל בײַ די אַסימילאַטאָרן — איז גיווען אַ מאדנער: זיי האבן גיטעניט, אַז ראַסע איז גאָר נישט, ס-לוינט זיך נישט צו רעדן וועגן דעם, צו קולטור האט עס נישט קיין שייכות, דער עיקר איז דער „גייסט" וכדו׳ אַזוינע גוזמות.

---

*) וויסנשאַפטלער וועגן לשונות

**) וויסנשאַפטלער וועגן פעלקער

אין דער וויסנשאַפט איז די לינגוויסטישע ראַסן-מאָדע שוין לאַנג אַריבער. שוין אַריבער אַנדערע מאדעס נאָך איר. אבער די שווערע פּראָבלעמין פונים שייכות צווישן ראַסע-פאָלק-אמונה-מלוכה זענין גיווײַנטלעך נאך נישט פאַרענפערט גיוואָרן. היינט איז נישטאָ קיין פעסטע טעאריע, וואָס אַלע וואָלן מסכים זיין צונ-איר יסוד.

זייער אַנ-אינטערעסאַנטער פּרוּוו איז אין די לעצטע יאָרן גימאַכט גיוואָרן פון אַ יונגן דייטשן גילערנטן, ד״ר לודוויג פערדינאַנד קלויס, וואָס האט גישריבן פאַרשידינע ביכער און מאמרים מכּוח דעם ענין „ראַסע. בפרט דאָס לעצטע בוך זיינס איז גאָר אינטערעסאַנט פאַר יידן, וואָרן צווישן די 231 פאטאגראַפישע בילדער זענין כּמעט אַ דריטל יידן. און דאָס איז כאַראַקטעריסטיש, ווייל זייער פּראצענט אין דער וועלט איז דאך אַ נישטיקער.

קלויס זאָגט זיך אין גאַנצן אָפּ פונים פריערדיקן מעטאָד פון אויספּאַרשטן די ראַסן, פריער פלעג מען אַרביטן מיט מעסטן און ציילן. מ-האט גימאַסטן, ווי לאַנג איז דער שאַרבן און ווי גרויס איז זיין ברייט, און אויסגירעכנט דאָס שייכות פון לאַנג צו ברײַט, מ-האט דורכגישניטן די האָר און אָנגיקוקט דעם שניט אין מיקראסקאפ, מ-האט פאַרשריבן דעם קאליר פון די האָר און פון די אויגן. די הייך פון אַ מענטש האט מען גימאַסטן ביז אַ מילימעטער, אאַ״וו. און פון די אַלע זאכן האט מען גימאַכט גרויסע רשימות, גיציילט און גירעכנט, און צוטיילט לויט דעם די ראַסן.

דאָס איז גיווען אַ נאַטור-וויסנשאַפטלעכער מעטאָד. מ-איז דערבײַ נישט גיווען אויסגיהאַלטן, און מ-האט גיטון אַ זאַך, וואָס איז אין תוך אַרײַן גאָר אוממעגלעך: פון נאַטור-וויסנשאַפטלעכע פאַקטן פלעג מען דרינגין פסיכאלאגישע און רוחניותדיקע. קלויס זעט די דאזיקע סתירה און קריטיקירט זי שאַרף. מיט מעסטן און וועגן קען מען נישט צוקומין צו דער נשמה.

זיין אַנטראפּאלאגיע *) ווײל זיין אַ צווייג פון דער פּסיכאלאגישער וויסנשאַפט. ראַסע, זאָגט ער, איז נישט קיין סך-הכּל פון מידות אדער סימנים. ראַסע איז אַנ-אינעווייניק גיזעץ, אַ גיזעץ פון דער נשמה. די חילוקים פון די ראַסן, דאָס זענין חילוקים פון פאַרשידינע סטילן. איין סטיל איז אַזוי, דער אַנדערער איז אַזוי, — ווער קען זאָגן, דער איז בעסער אדער יענער איז שענער? ווער קען טענין, גאטישע פּאַליצן זענין שענער פון ראמאַנישע, אדער פאַרקערט? פונקט אַזוי ווייניק קען מען גיין אויספּאַרשטן, וואָסער ראַסע איז מער ווערט פון אַנ-אַנדערער. אַזוי האט מען אבער גיטון בײַ דער אַריער - אָדער גערמאַנין-טעאריע. גיזוכט, ווער ס-האט דעם „גרעסטן טאַלאַנט", למשל „צו קולטור". דאָס איז פשוט שטות, זאָגט קלויס. וואָרן אַז מען נעמט זיין אייגינע מאָס אויף צו מעסטן זיך אַליין און יענים, וועט זי, פאַרשטייט זיך, בעסער זיין צוגיפּאַסט צו זיך אַליין ווי צו יענים.

קלויסנס אַרביט בויט זיך אויפ-ן יסוד פון דער פענאמענאלאגיע, דעם פילאסאפישן סיסטעם פון הוסערל. דערווייל האט ער אויסגיפּאַרשט אַ טייל פון אייראָפּע און אַציגד גיפינט ער זיך שוין אַ פּאָר יאָר אין ארץ-ישראל. זיין מעטאָד איז, אַז ער לעבט צווישן די מענטשן, וואָס ער פאַרשט אויס. ער וויל לעבן מיט זיי. ער וויל דערגיין זייער נשמה, ער וויל פילן זייער גיפיל.

---

*) וויסנשאַפט וועגן מענטש

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 061 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

דעם חומר, וואָס ער האט לעת-עתה באַאַרביט, האָט ער צוטיילט אויף פיניף טיפּן: דער צפונדיקער מענטש, דער מיטל-לענדישער מענטש, דער מדבר-לענדישער מענטש, דער מערב-אזיאַטישער מענטש, דער טוראַנישער מענטש. אבער דער געאָ-גראַפישער יסוד פונים דאזיקן צוטיילונג איז גיכער היסטאריש, ווייל טיילן פון איטלעכן פון די דאזיקע טיפּן געפינען זיך אויך צווישן די אַנדערע פיר טיפּן.

זיין יסוד איז נישט דער געאגראפישער, נאר פּסיכאלאגישער. און לויט דעם האָט ער באַשאַפן פיניף אַנדערע נעמען: דער אויפטו-טיפּ, דער דערלאַנג-טיפּ, דער שליחות-טיפּ, דער גאולה-טיפּ און דער אָפּשייד-טיפּ.

אויך קלויס פארשט אויס די נשמה דורכ-ן גוף, פּאַרשטייט זיך. קיין אַנדערער וועג איז דאָך נישטאָ. ס-גיוועגט זיך נאר אינים מעטאָד.

דער גוף איז דאס ארט, זאָגט ער, וואו די נשמה גיט איבער, וואָס עס טוט זיך מיט איר.

און אט זענין די פיניף טיפּן פונים גוף און פון זיינע טואונגין, וואָס ווייזן אָן די פיניף טיפּן פון זייערע נשמות, די פיניף ראַסן פונים מענטש.

דער צפונדיקער מענטש, דער אויפטו-טיפּ, פאַרמאָג אַ גוף, וואָס ווייזט דעם סטיל פון אויסשטרעקן די האַנט און אָננעמין. די נשמה, דער מענטש וואַרפט זיך אַרויף אויף דער וועלט אַרום, און וויל זי פארימין. זי שטייט אים אַקעגן די אויגן, ער מוז זי פארימין... און ער טוט עס מעשה האָר. דער אויפטו, דאָס איז דאס גיזעץ, וואָס פאָרימט זיינע איבערלעבינישן. אַזוי אַרום איז דער גוף אַשמאָלער און הויכער, איז כאַראַקטעריסטיש מיט שמאָלע פלאַכן, די קאָלירן זענין ליכטיקע, דאָס פּנים איז שאַרף און די פלאַכן שניידן זיך איבער מיט שאַרפע ווינקלין. — די בילדער (אַלע אַליין פאָטאגראַפירטע), וואָס קלויס ברענגט וועגן דעם דאָזיקן טיפּ, זענין ס-רוב פון מערב-צפון-דייטשלאַנד.

דער מיטל-לענדישער מענטש, דער דערלאַנג-טיפּ, איז גיראָטן אינים ערשטן. אָבער ער איז אַביסל קלענער, לייכטער און עלעגאַנטער, די פאָרימס זענין ווייכע, שיין אויסגיבויגן. זיין תּוך איז אַשפּיל פאַר אַציבור, וואָס קוקט זיך צו. ער וויל זיי גיפעלן וועון ער וויל דערלאַנגין עפּיס די צוקוקער, אַזאַך, וואָס איז טאַקי כדאי. די בילדער פונים דאָזיקן טיפּ זענין ס-רוב פון איטאַליע און גרעקן-לאַנד.

דער שליחות-טיפּ, דער מדבר-לענדישער מענטש, איז כמעט דער זעלביקער ווי דער לעצטער, אויב מען זאָל אים אָפּמעסטן און אָפּוועגן. די מענטשן פון אָט דעם טיפּ לעבן רגעסווייז, לויט ווי ס-בייטן זיך אין זייער נשמה די מאָטיוון און שפּרינגין אַרויס, ביי אַלדינגס, וואָס זיי לעבן איבער, קומט צו אַמין רואיק צוהערן זיך. אין דער שלימותדיקער מדריגה פון דעם דאָזיקן טיפּ הייסט דאָס אַצוהאָרכן זיך צו ג—טס קול. דער שליח פון ג—ט: דאָס איז די העכסטע מדריגה פון אָט דעם טיפּ — די בילדער זענין פון ארץ-ישראל און סוריא.

אָט די דריי טיפּן זענין קרובים צווישן זיך, און קלויס רעכנט, אַז אויך דער חמיטישער טיפּ. וואָס ער האָט אים נאָך נישט אויסגיפאָרשט, איז שייך אַהערצו.

גאָר אַנדערש איז דער מערב-אזיאַטישער מענטש, דער גאולה-טיפּ. דער כאַראַקטער פונים גוף איז שווערקייט, אַראָפּהענגין, אומגילומפּירטע משא. די מענטשן פון דעם דאָזיקן מין זענין פרעמדע „אויף דער וועלט", דער יסוד פון זייערע איבערלעבינישן איז אַמחלוקת, אַמלחמה. די מלחמה צווישן „רוחניות" און „פלייש", גופניות, גשמיות, חומריות. פאַראַן נאָר איין רשות, וואו די דאָזיקע מלחמה שטילט זיך איין, דאָס איז דער רשות פון דער היים, פון דער משפּחה.

דער מחבר באַשרייבט דאָס הייליקן דעם עולם-הזה, און זאָגט דערביי, אַז אָט דאָס בילד איז גימאָלן לויט-ן יהדות, כאָטש דאָס אביעקט פון זיין אויספאָרשונג זענין נישט די יידן, נאָר דער גאולה-טיפּ. די מעשה איז אָבער, אַז דער גאולה-טיפּ איז שוין פון גאָר אַלטע צייטן זייער אַוויכטיקער פאַקטאָר אין דער יידישער טבע.

דאַכט זיך מיר. קלויס זעט דאָס מחלוקת רוחניות-גופניות נישט לויט-ן מהות פון יהדות, נאָר לויט-ן מהות פון נוצריות.

ער רעדט וועגן „אויסלייזונג פונים פלייש", פונים גופניות, ד״ה אויסגילייזט צו ווערן פון דער ממשלה פונים „פלייש". ער מיינט, אַז אויף יענער זייט גרעניץ פונים הייליקן „תחום", פונים „רשות הקודש" ווערט פאַררעכנט פאַר אַחטא אַלדינגס, וואו ס-איז נאָר פאַראַן אַביסל פשוטע פרייד מיטן לעבן.

מוז מען זאָגן, אַז ס-איז אַטעות, ווייל אַזאַ תחום איז אין יהדות גאָר נישטאָ. נישטאָ גאָר קיין גרעניץ, וואָס זאָל אָפּשיידן עפּיס פונים „הייליקן תחום", פונים „רשות הקודש". אַלדינגס ווערט דאָך אַריינגינומין אין אים. דעריבער איז נישט מעגלעך, אַז די „פשוטע פרייד מיט-ן לעבן" דאַרף שוין זיין אַחטא. אמת איז, אַסך זאַכן, וואָס דער „מאָדערנער מענטש" און דער געצן-דינער האַלטן, אַז דאָס איז נאָך די „פשוטע פרייד פונים לעבן", קענין שוין זיין חטאים, אויב מען קוקט עס אָן לויט-ן פאַרלאַנג פון אַבסאָלוטן מוסר-גיזעץ.

ווייזט אויס, קלויס איז נאָך נישט אין גאַנצן פאַרטיק מיט זיין גאולה-טיפּ. דאָס זעט זיך אויך פון זיין אָנווייז, אַז ריינע גאולה-מענטשן גיפינט מען זעלטן.

בכלל מיין איך, אַז ער וועט נאָך שטאַרק איבעראַנדערשן זיינע טיפּן אין משך פון זיינע ווייטערדיקע אויספאָרשונגין.

זייער וויכטיק איז דאָס אָרט אין זיין תּוך, וואו ער רעט וועגן דער השחתה פונים גאולה-טיפּ. אַז „דאָס פלייש", דאָס חומריות, זאָגט ער, איז גובר דאָס רוחניות, און פאַרנעמט דעם אויוון-אָן, ווערט קאַליע דאָס וויסיוודיקייט וועגן אמתן סטיל. דעמלט וואַקסן אויס מענטשן, וואָס באַשאַפן „פאַרשוועכונג", „טומאה". דאָס טרעפט זיך זייער אָפט ביי די יידן אין מערב-אייראָפּע (אין אמע-ריקע און היינט אויך אין מזרח-אייראָפּע... פאַרשטייט זיך). דעריבער טרעט אַרויס דער אַנטיסעמיטיזם אַנטקעגן יידן, ווייל ער פאַרשטייט נישט, אַז אַזוינע „יידן" זענין פאַרפרעמדט אין דער נשמה, אויס יידן טאַקי, און דערפאַר קען מען זיי נישט רעכינין פאַר קיין כאַראַקטעריסטישע רעפּרעזענטאַנטן, נישט פונים טיפּ פון זייער סטיל, נישט פון יידן, און ווער רעט נאָך פון „סעמיטן": זיי זענין אויף ווי ווייט זיי זענין יידן, דווקא נישט קיין אמתע יידן אינים מיין פון יהדות.

ארכיון אסופות

מיר פאַרשטייען, וועמען ער מיינט: די, וואָס גיין אין די וועגן פון מאָדערנים אייראָפּע און אַמעריקע.

אַפּרט, וואָס ווייזט אַזאַ היפּך צווישן דעם מאָדערנים אייראָפּע און צווישן יהדות: דער מחבר מאָלט, ווי ביים גאולה-טיפּ הייסט אַלט ווערן, עלטערן זיך — פאַרגרעסערונג פונים רוחניות.

דערפון קענין מיר יידן זיך אָפּלערנין, ווי ווילד עס דאַרף אויס-קומין ביי אונדז דער גאַנצער „יוגנט"-טאַרעראַם, מיט „יונג" און „נייי", פון די לעצטע צייטן.

קלויס האַלט, אַז די אייראָפּעאישע הלבשה, וואָס די יידן אין אַזיע הייבן אָן איבערצונעמין, איז אויך שולדיק אין דעם, וואָס דער פּאָרים] פון זייער לעבן ווערט אָן דעם אמתן סטיל זיינים. מיט אַנדערע ווערטער וואָלט מען דאָס גיקענט אָנרופן אַסימבאָל און אַהילף אויף זייער וועג אַוועק פון יידישקייט. און אין מזרח-אייראָפּע האָבן מיר די זעלבע זאַך.

דער לעצטער איז דער אָפּשייד-טיפּ, דער טוראַנישער מענטש. ער איז אָפּגישייט פון אומרואיקייט, פון אויפטו, פון שליחות, און פון מלחמה. די פאָרימס פונים פּנים זענין צונויפגיגאָסן, אַזוי ווי פון וואַקס. אַלדינגס איז קײַלעכדיק, מיט ווייכע גרעניצן. די נשמה איז וואַרים און נאָנט צו די זאַכן און צו די מענטשן. וואָס אין דער וועלט אַרום—זי וויל זיין גליקלעך דורך דער הכנעה ביים דינין יענים, און זי וויל דורך דעם אויך גליקלעך מאַכן

יענים, ווען מען זי דינט, און אַלימין, ווער ס-געפינט זיך נאָר דאָרטן.

— די בילדער זענען פון מערב-אַזיע און דייטשלאַנד.

די יידישע בילדער פונים בוך געפינען זיך צווישן אַלע פיניף טיפן. דאָס רוב קער טאַקי צום גאולה-טיפּ, אדער אין גאַנצן,

אדער ער איז דער עיקר-עלעמענט פון אַ נשמה.

עטלעכע פון די דאזיקע פנימער „זען נישט אויס יידיש". דער טעם דערפון איז לויט קלויסן אט וואָס: אַ פאָלק שטעלט זיך צונויף פון מער ווי איין טיפּ פון די דערמאָנטע פיניף, און דערצו קומען נאָך די אויסמישונגען זייערע. די טיפּיק פון אַ פאָלק ווייזט זיך אין אַ געוויסן אופן פון פאָרמען די צורה. אַזוי ווי ביי אַלע פעלקער איז אויך ביי יידן. אמת טאַקי, תחילת איז איין

טיפּ געווען דער עיקר, און דאָס איז געווען דער גאולה-טיפּ.

וואָס האט ביי יידן געפאָרמט די צורה? דאָס דערציאונג דורך דער היסטאָריע: דאָס צושפּרייטונג אין גלות. דאָס איז איינס. דאָס אַנדערע איז דאָס תּופס זיין און דער אויפפיר פונים מענטש: פונים גאולה-טיפּ. „דער אוצר פון בילדונג, וואָס איז פאַרשריבן מיט ווערטער, איז בדיוק צונויף גינומען געוואָרן" און האט זיך דורך דעם יידישן חינוך טיף אַריין געצייכנט אין יידישן פנים

אַריין.

הארכיון היהודי

דער מחבר זאָגט, אינ׳ם היסטאָרישן אויסטאַקט פון אויפלעבן פאָלק רופט אַרויס למשל דאָס גלייבן, אַז אַ געוויסער טיפּ איז שוין איין מאָל איינער אין דער וועלט דער בעסטער, דאָס רוחניותדיקע

וואַקסן און באַשעפערישע מעשים.

נאָר פון דער אַנדערער זייט קען עס אויך אַרויסברענגען נישט-נאַטירלעכע מניעות און אַ פוסטקייט, אַ „פּרושימדיקייט". מיר זעען, אַז דאָס איז אַ משל, וואָס לערנט אָפּ פון דער יידישער היסטאָריע.

נאָר ס-איז נישט קיין ראַי׳. די אמונה פון יידן בנוגע צו „אַתה-בחרתנו" איז נישט דאָס גלייבן אין אַ געוויסן טיפּ. איר תּוכן איז דער אָננעם פונים רוחניות, וואָס האָט פון יענער זייט פון דער וועלט אויסגעצויגן זיין האַנט און אָנגענומען דאָס יידישע פאָלק — דרך אגב: וואָסער טיפּ, וועט קלויס זאָגן, איז דער תּוכן פון אַתּה-בחרתנו? דער גאולה-טיפּ אָדער דער שליחות-טיפּ? מיר זען דאָך ביידע אין דער יידישער היסטאָריע. ס-וועט אויסקומען צו זאָגן, אַז איינער, דער שליחות-טיפּ, איז פּלוצים פאַרשוואונדן געוואָרן, און אויף זיין אָרט איז געקומען דער גאולה-טיפּ. דער הייליקער מענטש, דער צדיק, אויפן אָרט פונים שליח פון ג—ט. פאַרוואָס אַזאַ איבעררייס? — איז דען מעגלעך, אַז יידן האָבן זיך אַליין אָפּגינאַרט טויזנטער יאָרן, אַז זיי האָבן געמיינט, אַתּה-בחרתנו איז עפּיס פון יענער זייט וועלט, און אין אמתן האָבן זיי פּשוט געוואָלט לעבן, ווי זייער טיפּ גלוסט זיך, ווי די נאַטור האָט גיבאָטן? — די ווערטער „פוסטקייט" און „פרושיות" ווייזן אבער און אבער אַ מאָל, אַז אַפילו אַ גוטע כּוונה ווערט געפירט און פאַר-פירט פון אַלטע איינגעחזרטע מיינונגען, וואָס מ-האָט שוין פון

פריער, נישט קענענדיק דאָס ענין.

דאָס פאָרימונג פון דער צורה איז נישט אין גאַנצן בשותפות ביי אַ פאָלק. פאַראַן עטלעכע טיפּן, טיפּן פון שבטים. אַזוי אויך ביים יידישן פאָלק. קלויז ברענגט אשכנזישע, ספרדישע, תּימנישע, פּערסישע און אַנדערע יידן. ער זאָגט צו, אויסצופאָרשן די יידישע טיפּיק, און מען קען מיט גרויס אינטערעס אַרויסקוקן

אויף דעם פּועל-יוצא.

וועגן דעם טיפסטן שייכות פון נשמה צו גוף רעט זיך אין דעם בוך נישט. דאָס האט שוין נישט צו טון מיט-ן מחברס אַרבעט.

אָבער די דאָזיקע שאלה הייבט זיך אויף תּיכּף ומיד. אין אַנ-אַנדער בוך רעט ער אַמאָל דערפון, ווי דער טיפּ פון איין סטיל ווערט „איבערגיבראָכן" פון אַנ-אַנדערן סטיל. ווי קען דאָס זיין? פרעגן מיר. נישט אַנדערש. די לייבער האָבן זיך גימישט. נאָר ווי אַזוי קענען זיך דורך דעם מישן די נשמות? — ער רעט אַ מאָל פון נשמות, וואָס „דורכן אויסנווייניקן גורל" פאַרמאָגן זיי אַ גוף, וואָס איז נישט אין הסכּם מיט דעם גיזעץ פון זייער מין

פרעגן מיר ווידער: ווי אַזוי קען דאָס זיין? — ער רעט אַ מאָל וועגן דעם, אַז אַ נשמה קען זיך אויף דער עלטער אַריבער גליטשן פון איין גיזעץ פון מין צו אַן-אַנדערן גיזעץ פון מין, ווייטער די קשיא. ווי אַזוי איז דאָס מעגלעך?

און ווידער אַ פּראָבלעם: די שאלה פון די היסטאָרישע שייכותן. פון זינט מיר קענען די היסטאָריע, בויען זיך די מענטשלעכע ציבורים אויף אַנדערע יסודות: אמונה, פאָלק, מלוכה מיט אַ סך פאַרקניפּונגען. וועגן ראַסן זעען מיר, דאַכט זיך, גאָרנישט. פרעגן מיר דאָך: וואו איז אַזאַ פאַקטאָר? און וואָס האט ער צו טון

מיט אונדז, מיט אונדז אַליין?

די וועלט איז היינט פול מיט ראַסן-פּראָבלעמען. און מיט שווערי-קייטן וואָס ווערן דורך דעם באַשאַפן. די ווייסע, די שוואַרצע און די אינדיער אין דרום-אַפריקע, די שוואַרצע אין אַמעריקע. די געלע און אַ״וו און אחרון אחרון חביב, טאַקע מיר יידן אַליין וואָס מיר זענען אומעטום אַריין געשטעלט צווישן פרעמדע ראַסן.

י. הלוי בירנבוים

אַקראַבּצן פּערל

(געזאַמלט פון תּלמוד, מדרשים און אַנדערע ספרים)

האָסטו ערוואָרבן וויסן וואָס פעלט דיר,
פעלט דיר וויסן וואָס האָסטו ערוואָרבן?... (תנחומא ויקרא פ"א)

וואָס דו האָסט פיינט,
טו נישט דיין פריינט. (שבת ל"א)

דריי, וואָס זייער לעבן איז נישט קיין לעבן:
ווער עס טוט זיך צופיל דערבאַרימען,
ווער, ס-איז שטענדיק פול מיט צאָרן,
און דער, וואָס גאָרנישט, שטעכט אים ווי אַ דאָרן. פסחים קי"ג)

ווען מען עס האָט אַ שלאַנג גיביסן,
האָט פאַר אַ שטריק אויך מורא. (שה"ש רבה)

געווינען הייסט—ווער ס-קויפט,
פאַרלירן—ווער ס-פאַרקויפט. (ב"מ נ"א)
(ווייל געלט גייט אַוועק)

דער וועג פון די יידישע טעכטער איז:
נישט קיין שרייערנס,
דער טריט נישט שטאָלץ,
און נישט זיין אויפגעריסן אין געלעכטער. (תנחומא נשא ס"ב)

אַלעס אין זיין צייט:
אין דער צייט פון פרייד,
זיי פריילעך, צעשטרייט. (ב"ר פכ"ג-ד, רש"י סוף בראשית)

די צונג איז די פעדער פון האַרץ... (חובת הלבבות ש' הענוות)

ווער ס-נעמט אויף אַ מענטש מיט אַ פריינטלעך פנים,
אַפילו ער גיט אים גאָרנישט,
— ווי ער וואָלט אים געשענקט די טייערסטע מתנות. (אדר"נ פי"ג)

אַזוי ווי אייל פאַרמישט זיך נישט מיט אַנדערע געטראַנקען,
אַזוי די יידן פאַרמישן זיך נישט מיט אַנדערע פעלקער. (שה"ש רבה פ"א-ג)

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 061 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

בְּרְכִי נַפְשִׁי

לויב מיין נשמה דעם אייבערשטן ! באַשעפער מיין האַר, דו ביסט זייער גרויס.
ביסט אנגיקליידט אין פראַכט און שיינקייט.
ער הילט זיך איין אין ליכטיקייט ווי אין אַ מאַנטל, נייגט די הימלען ווי אַ טעפּיך.
ער באַלקנט מיט וואַסער זיינע שפּייכלערס, מאַכט פון וואָלקנס זיין וואָגן,
און שוועבט אויף די פליגלען פון ווינט.
פאַר זיינע שלוחים מאַכט ער די ווינטן, פאַר זיינע משרתים די פלאַמידיקע בליצן.
ער האָט גיפעסטיקט די ערד אויף אירע זיילן, זי זאָל שוין נישט וואַרפן זיך, אייביק און אייביק.
דעם אָפּגרונט פון ים האָסט דו ווי מיט אַ קלייד איבערדעקט,
איבער די בערג זענען גישטאַנען די וואַסערן.
פאַר דיין גישריי זענען זיי אַנטלאָפן, פאַר דעם קול פון דיין דונער דערשראָקן אַוועק.
גיהויבן האָבן זיך בערג, גינידערט טאָלן, צו דעם אָרט וואָס דו האָסט פאַר זיי גיגרינדעט.
אַ גרעניץ האָסט דו פאַר זיי גימאַכט, זיי זאָלן נישט אַריבער און נישט ווידער באַדעקן די ערד.
ער שיקט קוואַלן אין די טאָלן, צווישן בערג פלייצן זיי.
זיי טרענקען די חיות פון פעלד, די ווילד-אייזלען שטילן זייער דאָרשט.
איבער זיי וואוינען די פייגל פון הימל, פון די צווייגן אפיר לאָזן זיי הערן דאָס קול.
ער טרינקט אָן בערג פון זיינע טאָרימס, מיט דער פּרי פון דיין ווערק זעטיקט זיך די ערד.
ער לאָזט שפּראָצן גראָז פאַר דער בהמה און קרויט פאַר דער אַרבעט פון מענטש,
אַרויסצוברענגען ברויט פון דער ערד.
און ווין צו דערפרייען דעם מענטשנס האַרץ, אַז דאָס פנים זאָל גלאַנצן פון אייל,
און ברויט וואָס דערקוויקט דעם מענטשנס האַרץ.
עס זעטיקן זיך דעם אייבערשטנס ביימער, די צעדערן פון לבנון, וואָס ער האָט גיפלאַנצט.
וואו די פייגל נעסטן דאָרט. דער באָטשאַן — טענענביימער זענען זיין הויז.
בערג, די הויכע, זענען פאַר די ווילדע ציגן, פעלזן, אַ באַהעלטעניש פאַר האָזן.
ער האָט גימאַכט די לבנה פאַר די צייטן, די זון ווייס איר שקיעה.
מאַכסט דו פינצטער ווערט נאַכט, קריכן דעמלט אַלע חיות פון וואַלד.
די יינגע לייבן שרייען נאָך דעם פאַרציקטן און בעטן ביי ג-ט זייער שפּייז.
שיינט אויף די זון באַהאַלטן זיי זיך און שטרעקן זיך אויס אין זייערע ערטער.

דערנאָך גייט דער מענטש אַרויס צו זיין ווערק, און צו זיין אַרבעט ביז פאַרנאַכט.
אַ סך זענען דיינע ווערק באַשעפער, מיט חכמה האָסטו זיי באַשאַפן אַלע, פול איז די ערד פון דיין באַשטאַנד.
דאָ דער ים, גרויס און ברייט אויף אַלע זייטן, דאָרט דאָס קריכונג אָן אַ צאָל פון קליינע און גרויסע חיות.
דאָרט גייען שיפן. און דעם לויתן האָסט דו באַשאַפן זיך דאָרט צו שפּילן.
זיי אַלע האָפן צו דיר, דו זאָלסט זיי געבן שפּייז צו דער רעכטער צייט.
דו גיסט זיי, זיי קלויבן צונויף, דו מאַכסט אויף דיין האַנט, זיי זעטיקן זיך מיט גוטס.
באַהאַלטסט דו אָבער דיין פנים, ווערן זיי דערשראָקן, נעמסט אַוועק זייער גייסט, פאַרגייען זיי
און קער, צוריק צו זייער שטויב.
דו שיקסט ווידער דיין גייסט ווערן זיי ווידער באַשאַפן און דו באַנייסט דאָס פנים פון דער ערד.
ג-טס הערלעכקייט גידויערט אייביק, עס פרייט זיך דער באַשעפער מיט זיינע ווערק.
ער קוקט אויף דער ערד, און זי ווערט דערציטערט, רירט אָן די בערג קומט פון זיי אַרויך
איך וויל זינגען דעם אייבערשטן מיין לעבן לאַנג, לויבן מיין האַר אַזוי לאַנג איך בין דאָ.
זאָל אים גיוועליקט זיין מיין תפלה. איך פריי מיך מיט דעם באַשעפער.
פאַרלענד זאָלן ווערן די זינד פון דער ערד, און ס-זאָלן קיין רשעים שוין נישט זיין.
לויב מיין נשמה דעם אייבערשטן ! לויבט צו ג-ט !

גיטייטשט פון **אליעזר שינדלער**

ארכיון תשובות

„די יידישע נשמה“
פון
אליעזר שינדלער
מיט אַ הקדמה פון
דר. נתן בירנבוים

ווערט זיין דאָס ערשטע פיין-
ליטעראַריש אָרטאָדאָקסישע
לייענבוך פאַר שול
און היים !

ר' מעשל קאצקער דער שומר פון כותל-מערבי

פון בנימין מינץ, תל-אביב

זייט דער עליה פון דער ערשטער חסידים-חברותא קיין ארץ-ישראל אין יאָר תקל"ז אונטער דער אָנפירונג פון ר' מענדל וויטעפסקער זצ"ל — האָט שוין דאָס עולה זיין פון חסידים נישט אויפגיהערט ביזן הייניטיקן טאָג.

ביחידות און אין גרופן זענען זיי גיקומען און פון אַלע שטרע־מונגין: פון די הייסע בראָסלאָווער האַרץ-מענטשן ביז די חב"ד-ער בעלי מוח און ביז די תלמידים פון לובלינער „חוזה" ז"ל, וואָס האָבן פאַראייניקט אין זיך דאָס האַרץ-מוח; פון וואָלין, אוק־ריינע, גאַליציע, רייסן, ביז די פאַרוואָרפנסטע ווינקעלעך פון גרויס און קליין פוילן.

גיפעלט האָבן בלויז די קאָצקער. מ-האָט נאָך אין ירושלים נישט גיהאַט גיזען קיין קאָצקער חסיד, און נישט, ווייל אין זיי האָט נישט גיברענט די תשוקה צו ארץ-ישראל, נאָר פשוט, זיי האָבן זיך נישט גיקענט שיידן פון רבין. און אַ תירוץ האָבן זיי גי־האַט, וואָס זיי האָבן אים אויסגידרוקט מיט אַ ווערטל: ק אָ צ ק גימטריא (באַטרעפט) א ר ץ.

אָבער נאָכדעם ווי דער קאָצקער רבי ז"ל איז נפטר גיוואָרן און אין עטלעכע יאָר אַרום איז זיין ממלא מקום גיוועזן דער „חידושי-הרי"ם" ז"ל — האָבן זיך אַ סך קאָצקער חסידים אָנגיהויבן זיך גרייטן צו דער נסיעה קיין ארץ-ישראל.

דער ערשטער קאָצקער חסיד, וואָס איז עולה גיוועזן קיין ארץ-ישראל, איז גיוועזן ר' הלל משה מעשל געלבשטיין, וואָס האָט כמעט זיין גאַנץ לעבן זיך פאַרנומען מיט דער פראַגע פון כותל-מערבי.

זומער תרכ"ט איז ער גיקומען קיין ירושלים און באַלד דעם ערשטן טאָג גיגאַנגין באַזוכן דעם כותל-מערבי.

אַ סך האָט ער זיך גיגרייט צו דער דאָזיקער גיהויבינער מינוט. ער האָט מיחד גיווען יחודים כדי צו קענין מקבל זיין בקדושה די שכינה, וואָס האָט זיך נישט אָפגיטון פון כותל ביז-ן הייניטיקן טאָג. וואַקלנדיק זיך פון גרויס אויפרעגונג, איז ער גיגאַנגין איבער די שמוציקע, קרומע געסלעך, וואָס פירן צום כותל — און פון זיינע אויגן האָבן גירונין טרערן. ווען ער איז אַריינגי־קומין אין חצרל, וואָס פאַרן כותל, האָט זיין האַרץ אָנגיהויבן שטאַרק קלאַפן, ער איז אין גאַנצן אין זיך צוזאַמיגיפאַלן. ער האָט גאָר נישט פארשטאַנען דאָס [illegible]ס-לעצטע איבער־בלייבניש פון בית המקדש? דער לעצטער זכר פון ג-טס הויז און פון ישראל-ס פראַכט? אַ אַנדערש האָט ער עס זיך פאָר־גישטעלט אין זיינע חלומות און פאַנטאַזיעס. ער האָט גיטראַכט וועגן תפארת שבהוד, — און דאָ האָט ער פאַר זיך, מיסט, אומריינקייט און פאַרוואָרלאָזטקייט. און דאָס לאָזן יידן צו? איז דען נאָך אַ פלא, וואָס משיח איז נאָך נישטאָ?

און אין דער דאָזיקער רגע האָט ער אין האַרצן אַ נדר גיטון, אַז ער וועט צוליב דער כותל נישט שווייגן און אויף אים ליגט דאָס דער חוב צו פאַרבינדן די יידישע הערצער פון גאַר דער וועלט מיטן כותל-מערבי.

אין כותל, דעם לעצטן איבערבלייביגיש פון די הייליקייטן — האָט ער גיזאָגט — ליגט דער פונק פון דער גאולה, מיר דאַרפן אים נאָר צו בלאָזן, אויפוועקן דורך אַ אתערותא דלתתא — א אתערותא דלעילא — און די גאולה איז נאָנט. דעריבער דאַרפן מיר היטן די כותל, ריייניקן, און מאַכן דאָז אָרט פאַר אַ בית תפלה פאַרן גאַנצן פאָלק.

אויף די פליגלין פון קבלה, גימטריאות און נוטריקין, איז גי־פלויגן דעמלט ר' מעשל און פון דער הויך גיוועזן דאָז גרויס־קייט און נויטקייט פון זיין גידאַנק. ער האָט אויך גיפונין רמזים אַז דוקא אין דעם דאָזיקן יאָר תרכ"ט, וועט דער דאָזיקער סוד נתגלה ווערן.

ער האָט שוין אָבער דעמלט פאַרשטאַנין, אַז כדי ס-פאָלק זאָל שטיצן זיין רעיון, מוז ער וויזן עפּיס אַ בפירושע הלכה וועגן דעם ענין. און כאָטש ער האָט נאָך אַליין נישט גיוואוסט, וועלכע עס איז, האָט ער זי אָבער, די הלכה, שוין אין דער פאַנטאַזיע גיזען. און שוין דעמלט האָט ער גיוואוסט, אַז באַלד וועט מקוים ווערן, וואָס אין פסוק שטייט „אָז ימלא שחוק פינו", אַזוי צו זאָגן, אַ זאַך, וואָס דער אר"י ז"ל האָט נישט מגלה גיוועזן צו ר' חיים וויטאַל ז"ל וועט נתגלה ווערן דורך אַזאַ שפל און בזוי ווי איך בין".

און אין אַ קורצע צייט אַרום, האָט דער רעיון שוין באַקומין די באַשטימטע צורה. און ער האָט זיך שוין דערלויבט אים צו פערעפנטלעכן. ער דערציילט:

„פאַר ראש השנה אין יאָר תר"ל איז מיר איינגיפאַלן צו לע־ריגין מסכת תמיד: אין דריי ערטער היטן די כהנים אין בית המקדש. (זאָגן די מפרשים: נישט צוליב אַ מורא פאַר אַ גניבה נאָר צו היטן דעם בית המקדש פון זיין כבוד וועגן, אַזוי ווי אַ קיניגלעכן פאַלאַץ). און אַזוי האָבן מיר גילערנט אין אָנהייב פון מסכת מדות: און די לויים היטן אים אין איינאונצוואַנציק ערטער. איז מיר באַלד איינגיפאַלן, דאָס די דאָזיקע מצווה איז נוהג בזמן הזה... און אין ראש השנה נאָכן דאַווינין, האָב איך מתפלל גיווען, השי"ת זאָל מיר וויזן דעם וועג צו דער דאָזי־קער מציוה... האָב איך מיך דערמאָנט אין אַ מאמר: „שאול האָט נישט זוכה גיווען צו דער מלוכה נאָר צוליב דעם, וואָס זיין זיידע האָט אָנגיצינדן ליכט פאַר אַ רבים"... האָב איך פארשטאַנין, אַז די כוונה איז זיך צו שטאַרקן לכבוד דעם בית המקדש, אָנצינדן ליכט פאַרן כותל מערבי, ווען יירן קומין זיך צוזאַמין צום דאַווינין ערב שבת. און מכל-שכן, אַז מ-וועט זוכה זיין ס-וועט זיין דאָרט אַ בית-המדרש. און צוליב דעם האָב איך מיך מתחזק גיווען ביי דער שמחת בית השואבה אָנצוצינדן אסך ליכט, און עס זענין זיך דעמלט דאָרט צוזאַמינגיקומין אַ סך יידן און מיר האָבן גיזאָגט שירות און מזמורים, האָב איך דעמלט פאַרשטאַנין, אַז די זאַך וועט האָבן אַ קיום. נאָך סוכות בין איך איינגישלאָפן און אין חלום גיזען אַזוי ווי אַ חופה איבערן בית המקדש... האָב איך פאַרשטאַנין מיך צו שטאַרקן אין דער דאָזיקער הלכה".

דעמלט האָט ער באַשלאָסן צו דרוקן אַ ספּעציעל ספר אינטערן נאָמין „משכנות אביר יעקב", אויסצואווייזן, אַז די הלכה פון שמירת בית המקדש איז נוהג בזמן הזה און דער עיקר ביים כותל מערבי, אָבער צוליב זיין גרויסער אָרימקייט, האָט ער עס נישט גיקענט אויס־פירן, האָט ער גידרוקט נאָר צוויי בלעטער, די עיקרים פון זיין פראָ־יעקט און צוגישיקט בחינם צו אלע גדולי הדור.

(ווייטער — זע ב"י נזמער 62)

לייענט דאָס וויכטיקע בוך

„יידישקייט און לשון"

פון דר. שלמה בירנבוים

— פרייז 3.50 זל. —

צו באַקומין אין אונדזער אדמיניסטראַציע

אַן געלט ווערט נישט גישיקט!

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 061 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

גליקל-ס חתונה אין האַמעל

זכרונות פון פרוי גליקל האַמעלן

(גישריבן גיוואָרן מיט 300 יאָר צוריק אין עברי-טייטש)

8.

איצט לאָמיר צוריק גיין צום עיקר. אַז איך זאָל וועלן אַלץ שרייבן וועגן מיין פאָטער זצ"ל וועט מיר נישט קלעקן קיין הונדערט בויגן פּאַפּיר. מיין פאָטער עליו השלום, האָט שטענדיק גירעכנט זיך משדך צו זיין מיט די שיינע משפחות, און דריבער האָט ער אַלץ גיטון איבערן יכולת. און ער האָט זיך טאַקע משדך גיוועזן מיט די שענסטע משפחות. מיר דאַכט זיך, אַז אין מיין ערשטן ספר האָב איך שוין אַ ביסל דערמאָנט וועגן דעם, אַז מיין פאָטער איז גיוועזן אַ זייער לאַנגע צייט אַ פּרנס פון דער קהלה. און וואו ער האָט זיך גיוואָנדן האָט ער באַגליקט, און די קהלה איז דאַן זייער גוט גישטאַנען מיט אַלעם. עס האָט דעמאָלט ממש קיינעם גאָר נישט גיפעלט. קהל איז אַפילו קיין איין פּרוטה נישט שולדיק גיוועזן. כאָטש עס זענען גיוועזן אין דער קהלה, לויט ווי איך גידענק פון קינדווייז, זייער גרויסע מחלוקת, אַזוי ווי דער שטייגער איז, בעוונותינו הרבים, ווען עס שטיין אויף די רשעים. און אויך אין דער צייט ווען מיין פאָטער זצ"ל איז גיוועזן פּרנס מיט זיינע חברים, זענען אַסך גרויסע רשעים אויף זיי אויפגישטאַנען. זיי האָבן גיוואָלט טון דעם קהל זייער פיל שלעכטס; און צוויי פון זיי, דאַכט זיך מיר, האָבן אויסגיפועלט ביים מלכות, אַז זיי זאָלן ווערן פּרנסים. זיי זענען שוין אָבער, איצט אויפן עולם-האמת און דעריבער וויל איך נישט זאָגן זייער נאָמען. אין אונדזער קהלה ווייסט מען ווער דאָס איז, אָבער ג-ט האָט צושטערט די עצה פון די רשעים. און ג-ט איז ביי גישטאַנען די קהלה, און די האַרן, די פּרנסים און מנהיגים „האָבן איינגישטילט די רוחות". און זענען גיפאָרן צום קעניג ירום הודו קיין קאָפּנהאַגן. און זיי האָבן אים אַלץ דערציילט און דער קעניג איז גיוועזן אַ זייער גוטער מלך און ליב גיהאַט די גירעכטיקייט, און אַלץ איז ווידער גיוואָרן גוט, און דער איבערשטער, ברוך השם, האָט דערנידריקט די רשעים. און דאָס האָט אַפילו נישט גיקאָסט קיין סך געלט, ווייל זיי האָבן חס גיהאַט אויף קהל-ס געלט אין עס גיהיטן ווי דאָס שוואַרצע אַפּל פון אויג. און זיי האָבן גיזעען נישט אָנצומאַכן קהל קיין חובות. אויב עס האָט אין דער קהלה אַמאָל אויסגיפעלט אַ עטלעכע הונדערט ר"ט, האָט עס אַ פּרנס דערווייל אויסגילייגט פון דער אייגענער טאַש און דערנאָך האָט ער עס זיך איינציקווייז אָפּגינומען פון דער קהלה, אַז עס זאָל איר נישט שווער זיין.

ווען איך טראַכט וועגן די דאָזיקע טעג און איך טו זיי פאַרגלייכן מיט דער איצטיקער צייט, זע איך אַז דעמאָלט איז גיוועזן אַ גליקלעך לעבן. כאָטש אין יענער צייט האָבן זיי נישט גיהאַט אַפילו אַ העלפט פון דעם, וואָס זיי האָבן איצט, ג-ט זאָל זיי מוסיף זיין כהנה וכהנה אין זייערע און אונדזערע טעג זאָל קומען די הילף פאַר יהודה און ישראל.

ווען איך בין נאָך נישט אַלט גיוועזן, קיין גאַנצע צוועלף יאָר, האָט שוין דער פאָטער מיט מיר אַ שידוך גיטון. צוויי יאָר בין איך גיוועזן אַ כלה. מיין חתונה איז גיוועזן אין דער שטאָט האַמעל. מיינע עלטערן און די קרובים, אַן-ערך פון צוויי מנינים יידן זענען דאָרט אַהינגיפאָרן צו דער חתונה. אין יענער צייט איז נאָך נישט גיוועזן (אויף יענעם וועג) קיין פּאָסט-וואָגן און מען האָט דעריבער גימוזט אָפּדינגען פויערישע וועגן קיין האַנאָווער.

באַלד ווי מיר זענען גיקומען קיין האַנאָווער, האָבן מיר גישריבן קיין האַמעל, אַז מען זאָל פאַר אונדז אַרויסשיקן וועגן. מיין מאַמע זאָל לעבן, האָט גימיינט, אַז אין האַמעל גיפינען זיך קאַרעטעס ווי אין האַמבורג, די מאַמע האָט גימיינט, אַז כאָטש איין קאַרעטע וועט דער מחותן לכל הפחות יאָ אַרויסשיקן צו ברענגען די כלה מיט אירע עלטערן. אין דריי טעג אַרום זענען אָנגיקומען דריי אָדער פיר פויערישע פירלעך איינגישפּאַנט אין אַזעלכע גיפּגרטע פערד, אַז מען האָט זיי אַליין כאָטש באַדאַרפט אַרויפלייגן אויף די וועגן. מיין מאַמע איז אַפילו גיוואָרן אַ ביסל ברוגז, אָבער זי האָט גאָר נישט גיקאָנט מאַכן. אַזוי האָבן מיר זיך, מיט ג-טס הילף, אַרויפגיזעצט אויף די פויערישע פורלעך און מיר זענען אָנגיקומען קיין האַמעל. אויף דער נאַכט איז גיוועזן אַ סעודה חי עס גיהער צו זיין. מיין שווער זצ"ל און די שוויגער זענען גיוועזן זייער וואוילע מענטשן און זיי זענען אַ ביסל ענלעך גיוועזן צו ר' יוסף האַמל. מיין שווער זצ"ל האָט גינומען אין דער האַנט אַ בעכער מיט וויין און האָט גיזאָגט „לחיים" צו מיין מוטער. די מאַמע האָט נאָך גיהאַט אינים האַרצן אַ קליינעם רוגז, ווייל מען האָט נישט גישיקט נאָך איר אַ קאַרעטע. דער שווער זצ"ל האָט דאָס גיפילט, און אַזוי ווי ער איז בכלל גיוועזן אַ זייער ליבער מענטש און ליב גיהאַט פריילעך צו מאַכן מענטשן, האָט ער גיזאָגט צו דער מאַמען: איך בעט די מחותנת-טע אַוועקצוואַרפן דעם ברוגז, האַמעל איז נישט האַמבורג, ביי אונדז זענען נישטאָ קיין קאַרעטע, מיר זענען פּראָסטע מענטשן פון אַ קליין שטעטל. איך וועל אייך דערציילן, וואָס עס האָט זיך פאַרלאָפן מיט מיר ווען איך בין אַלס חתן גיפאָרן אויף מיין חתונה. מיין פאָטער ר' שמואל שטוטגאַרט איז גיוועזן פּרנס המדינה פון העסן און די כלה איז גיוועזן פריידע, נתן שפּאַניער-ס טאָכטער. איך האָב גיקריגן צוויי טויזנט ר"ט נדן. און מיין פאָטער זצ"ל האָט אויך גיזאָלט צו געבן אַ פופצן - זעכצן הונדערט ר"ט. דעמאָלט איז דאָס גיוועזן אַ זייער גרויסער נדן. אַז עס האָט אָנגירוקט דער זמן חתונה, האָט דער טאַטע גישיקט אַ שליח, אַ מענטש, וואָס האָט גיהייסן פיש, ער האָט אים אַרויפגילייגט אויפן אַקסל דעם נדן, ער זאָל אים ברענגען קיין שטאַטהאַגן, דאָרט וואו עס האָט גיוואוינט מיין שווער נתן שפּאַניער עליו השלום. איך מיטן שליח האָבן אויפגיהויבן די פיס און גיגאַנגען קיין שטאַטהאַגן. אין שטאַטהאַגן איז גראָד גיוועזן ר' לייב הילדעסהיים און זיינס אַפּאָר גוטע פריינט זענען אונדז אַקייגנגיפאָרן. הילדעסהיים איז גיוועזן פון אַ זייער גרויסאַרטיקער משפחה – און ווען ער האָט אונדז ביידע גיזעען, מיך און מיין שליח דעם „פיש" גייען צו פיס, איז ער שנעל צוריק גיפאָרן אין שטאָט אַריין און אָנגיזאָגט דער כלה, מיין פריידן, אַ בשורה, אַז איר חתן קומט אָן פּו רייטן אויף אַ „פיש"...

און איצט זעט איר דאָך, אַז איך קאָן אויך רייטן אויף אַ גוט פערד, דעריבער בעט איך אייך צו זיין אַ ביסל מער גידולדיק... די מאַמע האָט זיך ערשט נאָך דער מעשה גילאָזט איבערבעטן און די חתונה איז פאָרגיקומען בשמחה ובששון.

(ווייטער–זע דעם נומער 62)

גידענק!

„בית-יעקב"

גייט שוין יעדע צוויי וואָכן

און דו האָסט נאָך נישט גיגעבן פאַרן איינמאָליקן פאָנד

פון דער בית-יעקב-ליטעראַטור!

יידישע פרויען דערציאונג*)

די רייזע צו דער דערציערין

דאָס ערשטע קאַפּיטל

ווען די ערשטע שטראַלן פון די האַרבסט-זון האָבן זיך באַוויזן אויף די שפּיצן פון די בערג הינטער פ. האָט זיך גיעפענט דאָס טויער פון שענצטן הויז אינים שטעטל אדורכצולאָזן אַ גישפּאַן, אויב מ'האָט דאָס נישט גיקאָנט האַלטן פאַר אַ לוקסוס-גישפּאַן, האָט עס דאָך עדות גיזאָגט פון דעם וואויל-האָבנקייט און אָרדנונג-ליבע, פון דעם, צו וועמין עס האָט גיהערט. די אויסגיפּאַשיטע און גוט גישוירענע פערד, וואָס זענען גיווען איינגישפּאַנט אין אַ שיינים האַלב-גידעקטן וואָגן, וואָס האָט אויסגיזעען סאָליד און באַקוועם. אין דעם אַביסל פערעלטערטן פּאַסאַן פון דער קאַרעטע וואָס האָט נאָך כמעט אויסגיזעען, ווי נײַ, האָט מען גיקענט זעען אַז מען האָט זיך מיט איר באַנוצט נאָר אין זייער זעלטענע פאַלן.

וואָס זאָל דאָס אייגנטלעך באַטייטן? — האָט איין שכן גיפרעגט דעם צווייטן, — זעענדיק די קאַרעטע אַרויספאָרן פון הויף.

דער צווייטער האָט שוין גיהאַט גרייט אַ ענטפער, וואָס איז אָבער נישט אַרויסגיזאָגט גיוואָרן, ווייל באַלד האָט זיך די קאַרעטע באַוויזן אין גאַס און נעבן איר אַ הויך-גיוואַקסינער מאַן לויטן אויסזעען פון אַ יאָר פערציק, איז גיווען באַקאַנט מיטן נאָמען „דער רייכער בנימין". ער איז גיווען אַ פריינטלעכער און אַ גוטמוטיקער, אָבער די לעצטע פאָר יאָר איז זיין שטערן גיווען פאַרצויגן מיט אַ גיוויסן ערנסט, וואָס מאַכט דעם גיזעצטן מענטש שווייגן און צוריקגיהאַלטן. באַזונדער איצט איז גיווען צו באַמערקן, אַז ער גיפינט זיך אין אַ זייער גידריקטער שטימונג, און קיינער האָט זיך נישט דערוואָגט צו שטעלן אים סתם אַזוי אַ פראַגע לשם נייגיריקייט. ער האָט זיך שטיל-שווייגנט באַגריסט מיט די שכנים און צוגיגאַנגען באַטראַכטן די קאַרעטע, צי אַלץ איז דאָרט אין בעסטן אָרדנונג. ער האָט אויך גיקוקט צו דעם גרויסן קויבער, וואָס איז גיווען צוגיבונדן הינטער די קאַרעטע, צי וואַקלט זיך נישט עפּיס.

ביסט שוין פאַרטיק, ליבע רבקלע, האָט ער אַרײַנגישריגן אין צימער, ווי זיין קליינע זעקס-יעריקע טאָכטער, וואָס האָט אויסגיזעען ווי אַ פאַרביק פרישע בלום, האָט באַגאָסן די בלומען-טעפּ מיט וואַסער און זיין פאָטערליכער בליק האָט אויסגידריקט טיפן צער צוליב דער שיידונג מיט דעם קינד.

באַלד, ליבער פאָטער, האָט דאָס מיידעלע גיענפערט, מרים וועט מיר נאָר אַרײַנלייגן אַ פאָר שטיקלעך ברויט מיט פּוטער אין מיין טאָרבעלע, ווייל דאָס פלייש האָט זי איינגיפּאַקט ביי דיר אין דער קעשענע.

אין דעם אויגנבליק איז אַרויסגיקומען מרים, די אַלטע קעכין און דערלאַנגט דאָס אַלטע טאָרבילע עסנוואַרג דעם קליינים מיידעלע.

זאָל עס דיר וואויל באַקומען אויפן וועג, רבקהלע! — האָט זי גיזאָגט און הערצלעך גיקושט דאָס מיידעלע, אין אירע אַלטע אויגן האָבן זיך באַוויזן טרערן. און שטיל אָן ווערטער האָט זי זיך מיט איר גיזעגנט.

זאָל איך אָפּגעבן אַ גרוס דער מומע? — האָט דאָס מיידעלע גיזאָגט מיט אַ קינדערישער נאַאיוויטעט צו דער קעכן.

יאָ, האָט די אַלטע קוים גיענפערט.

בנימין האָט זיך גיאיילט, זעענדיק אַז אַלץ איז אין אָרדנונג, איז ער צו צו דער טיר אַ קוש גיטון די מזוזה און גיזאָגט אין דער שטיל די פּסוקים: „בכל דרכיך דעה" און „מגדל עוז". ער האָט אויך באַפוילן דעם קליינים מיידעלע זי זאָל אויך אַ קוש געבן די מזוזה.

שטיל אָן ווערטער האָט זיך בנימין גיזעגנט, מיט די הויז-דינערשאַפט. דאָס קליינע רבקה'לע איז אָבער גיווען מונטער און גיזאָגט שוין זיצנדיק אויפן וואָגן.

זיי גיזונט, מרים, פאַרגעס מיר נאָר נישט יעדן טאָג די בלומען צו באַגיסן, אַז זיי זאָלן בלייבן שיין און פריש, ווען איך וועל צוריקקומען.

גליקלעכע יוגנט און נאָך גליקליכער קינדהייט! אָן שום גידעכעניש פון דער פאַרגאַנגינהייט און אָן זאָרג פאַר דער צוקונפט, לעבסטו נאָר מיט דיין בלומען-גאָרטן מיט דער געגנוואַרט, וואו דער צער איבער אַ אָפּשטאַרבנדיקע בלום פאַרגייט, זעענדיק ווי אויף איר אָרט שפּראָצן און שיסן אַרויס צען אַנדערע בלומען.

דער וואָגן האָט גירירט פון אָרט, פּאַמעלעך איז ער אַרויסגיפאָרן פון דעם נאָך שלאָפנדיקן שטעטעלע און אַרויס אויפן ברייטן שאָסע. וואָס איז אָבער פון ביידע זייטן גיווען אַרומגירינגלט מיט הויכע גרין-באַדעקטע בערג און אונטער וועלכע עס האָט פריילעך גימורמלט אַ קלאָר טײַכעלע. דאָס קינדערישע הערצעלע האָט גיצאַפּלט פאַר פרייד; איר בליק האָט זיך נישט גיקענט זעטיקן מיט דעם פאַרבן-גימיש פון בלויען הימל און גרינים וואַלד. און זי האָט זיך אַנטציקט אָנגירופן צום פאָטער:

זע נאָר, טאַטישי, ווי שיין דאָ איז, און זעענדיק ווי דער פאָטער זיצט אינים וואָגן און באַוועגט שטיל מיט די ליפּן, ווי ר'האָלט גיזאָגט עפּיס אַ תפילה, האָט זי זיך פאַרוואונדערט און אים גיפרעגט;

דו דאַוונסט, טאַטישי און איך האָב גימיינט, אַז דו האָסט שוין פאַרן פרישטיק גידאַוונט.

גיוויס, מיין קינד האָט בנימין גיענפערט מיט אַ שמייכל, אַ ייד עסט נישט פאַרן דאַוונען. איצט האָב איך אָבער גיזאָגט די „תפלת הדרך" אַז ג–ט זאָל אונז באַשירעמען פון אַלעם שלעכטן אויף אונדזער וועג און מיר זאָלן בשלום אָנקומען צו אונדזער ציל, ווען מיר גידענקען שטענדיק אין ג–ט, גידענקט אויך תמיד ג–ט אין אונדז און בענטשט אונז ביים קומען און אַוועקגיין". רבקה איז איצט נאָך גיווען צו יונג צו פאַרשטיין די דאָזיקע ווערטער.

אין אַ פאָר מינוט אַרום איז זי זאָרגלאָז איינגישלאָפן, ווייל זי איז נישט גיוואוינט גיווען אויפצוהייבן זיך פאַרטאָגס. בנימין איז דערפון גיווען צופרידן, וויאָרום ער איז איצט נישט גיווען גישטימט צו רעדן און זיך אונטערהאַלטן אפילו מיט זיין אייגן קינד. ער איז גיווען אַ גליקלעכער מאַן. ער האָט חתונה גיהאַט מיט אַ איידעלע פרוי, וואָס האָט אים גיבראַכט ווייטער גליק. אָבער אין דעם מאָמענט ווען ער האָט ערשט רעכט אָנגיהויבן צו גיניסן דאָס פאַמיליען-גליק, איז עס ליידער פון אים תיכף אַוועק. זיין פרוי איז אים גישטאָרבן, אַ האַלב יאָר דערנאָך, ווען דאָס קליינע רבקהלע איז גיקומען אויף דער וועלט. דער צער איבער דעם פריצייטיקן טויט פון זיין גיליבטער פרוי איז גיווען זייער גרויס, און עס איז גיווען פאַר וואָס צו האָבן צער. דאָס איז גיווען אַ פרוי מיט אַלע מדות טובות און מעלות פון אַן איידעלער יידישע פאַמיליען-פרוי. גוטמוטיק אָבער מיט אַ גינוג שטאַרקן ווילן, אַ שטאָלץ און אַ צירונג אין דער שטוב, באַהויכט מיט אַ טיפער רע-

---

*) איך הייב דאָ אָן צו געבן אין אַ יידישער איבערזעצונג דאָס דייטשע ביכל „רעבעקאַ". דאָס דאָזיקע ביכל האָב איך שוין אַ סך מאָל דורכגילייענט און האָב אַלץ בסדר גישטרעבט אַז אויך די יידיש-לייענער זאָלן דערפון וויסן, ווייל ס'איז זייער וויכטיק אַז דער ברייטער יידישער עולם זאָל דאָס לייענען.

איצינד, ווען „בית יעקב" גייט אַרויס יעדע צוויי וואָכן, וועט זיך דאָס בסדר דרוקן און היות, דאָס ביכל איז נאָך מיט יאָרן צוריק גיווען רעקאָמענדירט פון מוהר"ר רש"ר הירש זצ"ל פאַר יעדן ייד דאָס צו לייענען, איז שוין איבעריק יעדע ווייטערע הסכמה. איך וואונטש מיר נאָר, אַז יעדע יידישע פרוי, זאָל בסדר דאָס לייענען און יעדע פאַסירונג גוט אַדורכנעמען און טאַקי אַראָפּנעמען אַ מוסר-השכל נאָכצוגיין אין די דרכים פון דער העלדין אין דער דערציילונג.

שרה שענירער

ארכיון אסופות
הארכיון היהודי

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 061 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

פריידקע—אלערען

ג. גורא

(נאָוועלע)

ווען די דראָשקע איז ענדלעך שוין גישטאַנין פאַרן טיר און דער בעל עגלה האָט מיט זיין גראָבן באַס קול גילאָזט הערן זיין שטים: נו, אַ עק. שוין שפּעט צום צוג! — איז שיינדל, פריידקעס מוטער, אַ גירירטע מיט אַ קלאַפּנד האַרץ, אַרויפגיפאַלן אויף איר טאָכטערס פּנים, זיך מיט איר צוקושט, באַנעצנדיק אירע בלייכע באַקן מיט בריליאַנטן-טרערן, וואונטשנדיק איר די קוים דערהערבאַרע באַשיידינע ברכה: פאָר גיזונט!

פאָר גיזונט, פריידקע!

איר פאָטער, ווען ס'איז גילונגין זיינע פרייד-טרערן צו באַהאַלטן ביי זיך אין האַרץ; וועלכער האָט זיך אויך רואיקער צוגיקוקט צו דעם גיזעגינין פון שיינדלין מיט זיין הייס גיליבטער פריידקע, האָט זיך אויך באַלד דערנענטערט צו זיין טאָכטער, און מוטיקער, שטאַרקער גילאָזט צו איר שיקן זיינע לעצטע גיזעגנווערטער, וועלכע האָבן זייער שטאַרק אָפּגיקלונגין אין זיין טאָכטערס האַרץ.

*

— פאָר גיזונט, פריידקע, פאָר גיזונט. פאַרגעס נישט דיין ציל...

און באַלד איז ער אויך אַנטשוויגן גיוואָרן, קענטיק ווי די איבעריקע ווערטער, וואָס ער האָט זיך צוגיגרייט צו זאָגן זענין אים פאַרגעסן גיוואָרן און אינגאַנצן פאַרשוואונדן פון זיין זכרון.

דערפאַר אָבער האָט שוין פריידקע גאָרנישט גיזאָגט און אירע ליפּן זענין ווי צוגישמיט, צינויפגיפּרעסט גיוואָרן, איבערלאָזנדיק אירע עלטערן נישט מיין ווי אַ שאָקלנדיקן קאָפּ מיט אַ שטילן ליפּןשעפּטשע, אָן ווערטער.

און די דראָשקע האָט גירירט.

* * *

דער צוג האָט מיט אימפּעט זיינע אייזערנע פיס גישטעלט און אין איניקע מינוט אַ ים מאַסע אין זיינע גידערים אַריינגישלונגין. אויך פריידקע איז ווי אומבאַמערקט אַריינגישלונגין גיוואָרן אין דער לאַנגער אויסגיצויגינער אייזן-חיה. פריידקע האָט זיך אָנידערגישטעלט נעבן וואַגאָן-פענצטער, גיקוקט מיט אירע לעצטע בליקן אויף צוויי יונגערע שוועסטער, וואָס זענין גישטאַנין אויפן באַנהויף און גיפלאַטערט צו איר מיט אַ טיכעלע, שיקנדיק איר זייערע האַרציקע ברכות. זי איז אַזוי גישטאַנין און גיקוקט, גישטאַנין און גיבליקט ביז ס'האָט זיך דער אייזערנער טייוול אַ הוידל גיגעבן און איר מיט אימפּעט, אכזריותדיק אָפּגיריסן פון

אירע ליבע שוועסטער, פון איר נאָנטע, אומפאַרגעסליכע היימשטאָט, אַוועקפירנדיק איר ערגיץ ווייט, ווייט, אין אַ פאַרוואָרפן קליין שטעטעלע.

מיגוטן נאָך מיגוטן, אָט זעט זי נאָך די גאַנצע שטאָט-פּאַנאָראַמע, אירע גאַסן, אירע גערטנער, וואו זי פלעגט דאָרט אירע קינדעריאָרן פאַרברענגין. אָט זעט זי נאָך דעם קוימין פון אירע עלטערן הויז, עס גייט נאָך פון אים אַ רויך. גיוויס מוז עס זיין פון פייער, וואָס איר גיטריי נישט לאַנג האַלדזנדע מוטער האָט גימאַכט נאָך איר אַוועקפאָרן. די מיגוטן לויפן אָבער און עס זעט זיך שוין מער נישט ווי דער לעצטער סימן, דער לעטער שפּור פון שטאָט, די קלויסטער-שפּיצן, וועלכע ווערן נישט פאַרשוואונדן אַ לאַנגע צייט פון אירע ווייט וואַכנדע אויגן-בליקן. ענדלעך — און די גאַנצע שטאָט איז פאַרשוואונדן, די שטאָט פון איר יוגנט און צוזאַמין מיט איר, אירע אַלע פריערדיקע נאָך נישט דערפאַרענע לעבנס-טעג אַוועקפליענדיק פון איר צוזאַמין מיט די אַלע פעלדער און ביימער, וואָס וויגן זיך אַזוי שנעל דורכן וואַגאָןפענצטערל, און עס איז שוין גאָר נאָנט ווי זי טרעט אַריין אין אַ אַנדערע, פאַראַנטוואָרטלעכע אָבער צוגלייך ערהאַבינע תקופה.

פריידקע פאָרט ווערן אַ לערערין אין אַ בית יעקב שול ערגיץ אין אַ ווייט, גאָר ווייט פאַרוואָרפן שטעטעלע. פריידקע פאָרט דערציען יידישע קינדער; פריידקע גייט ווערן אַ פלעגערין פון יידישע, גאָר קליינע יונגע פלאַנצונגין, אויף וועלכע זי דאַרף מיט איר יונגין, גאָר יונגין טאַלאַנט, זיי אויפהאָדיווין, ערציען זיי זאָלן זיך שיין, צובליענד פונאַנדערוואַקסן.

אָט דאָס איז עס די נאָנטע לעבנס-תקופה, וואָס דאַרף איר באַלד, אין גיציילטע שעהן באַגעגינין.

און אַ רואיקער לאַנגער גידאַנקן-שנור האָט זיך אַזוי פּאַמעלעך רואיק אָנגיהויבן צו וועבן אין פריידקעס מוח.

— נייגצן יאָר, נישט מער ווי נייגצן יאָר — איז איר דורכגילאָפן אַ גידאַנק — און שוין האָט מיך דער גורל מיט אַזאַ פאַראַנטוואָרטלעכע מיסיע באַלאַסטעט, שוין דאַרף איך מיט מיין אָרים באַשיידן יידיש וויסן לערינין יידישע קינדער יידישקייט און זיי באַגייסטערן פאַר די הויכע תורה-אידעאַלן, צי וועל איך אָבער די מיסיע אינגאַנצן קענין ערפילן? צי בין איך שוין, גינוג ראוי דערצו? און קוים חלילה וועל איך נישט קענין מיין אויפגאַבע אַזוי גוט דערפילן, צי וועל איך נישט אַמאָל באַגיין די גרעסטע זינד קייגן קליינע יונגע יידישע נשמות, וואָס וואַרטן אויף אַ יידיש וואָרט, אויף אַ וואַרימע יידישע דערציונג? צי בין איך דען שוין אַליין מיט זיך אינגאַנצן פאַרטיק, אינגאַנצן שוין יידיש פאַרפולקאָמט, אַז כ'זאָל שוין קענין אַנדערע לערינגן און פאַר זיי אַ וועג ווייזן?

נישט ווילנדיק איז איר אויך דורכגילאָפן איר פאָטערס לעצטע ווערטער: „פאַרגעס נישט דיין ציל"... יאָ, זייער אַ גרויסן ציל, אַ פאַראַנטוואָרטלעכע זאַך דאַרף זי יעצט טון. איר פאָטער האָט גוט פאַרשטאַגין, האָט טיף גיזען דאָס גרויסקייט פון איר ציל, באַמערקנדיק איר, זי זאָל אים קיינמאָל נישט פאַרגעסן אָבער צי וועט זי דאָס ווירקלעך קענין אייביק גידענקן?

און ווידער זענין מיגוטן רואיקע דורכגיפלויגן באַגלייט פון פרישע פעלדער און ביימער, דערפער און קליינע פויערים כאַטעס, וועלכע דער צוג-לויף האָט זיי אַלע שנעל באַוועגט. און ווידער האָט זי אירע פאַרטראַכטע אויגן פאַרזינקען אין די וויטקייטן פון איבערן וואַגאָן-פענצטערל אויפנעמינדיק די אַלע זיך באַוועגנדע פרישע בילדער, אָבער מערקווירדיק, פון צווישן די אַלע בילדער, וואָס האָבן זיך איר דורכן פענצטער באַוויזן האָט זי אויך אַ גאָרטן מיט בלומין גיזען, אין וועלכן אַ יונגע פרוי איז גישטאַ-

ליגיעזיטעט, וואָס האָט גיליגט איר חותם אויף איר גאַנצן וועזן. איר לעצטער וואונטש פאַרן טויט איז גיוועזן צו געבן דאָס קליינע יתומה'לע, רבקה, אַ יידיש-רעליגיעזער ערציאונג, אַן ערציאונג וואָס גיט האַרמאָניע און זיכערקייט די גייסטיקע כחות פונים מענטש ליגנדיק אַ גוסס אויפן טויטן בעט, האָט זי מיט פאַרוויינטע אויגן גידריקט איר מאַנס האַנט און אים מיט אַ שוואַכער שטים גיזאָגט, אַז ער זאָל דאָס קינד אָפּהיטן, ווי אַן אויג אין קאָפּ, און איר געבן אַזאַ ערציאונג, וואָס זאָל זי מאַכן שטאַרק אַלס ייד און מענטש. ער האָט איר דערויף צוגישוואוירן. די הייַנטיקע רייזע האָט גיהאַט אַ שייכות מיט יענע שבועה, וואָס ער האָט גיגעבן זיין פרוי פאַרן טויט. רבקה-לע זאָל היינט אַריבערפאָרן קיין ה. ווי זי וועט זיך פון איצט אָן גיפונין אונטער דער אויפזיכט פון זיין גרויסער שוועסטער, די אַלמנה, פרוי טייכט, וועלכע איז גיוועזן אַ טיף-רעליגיעזע און גיבילדיטע יידישע פרוי, וועלכע האָט באַקומין איר ערציאונג אינם הויז פון אַ באַקאַנטן יידישן גילערנטן. און אָט די דאָזיקע פרוי וועט זיין די ערציערין פון זיין טעכטערל. און איר הויז וועט ווערן איר צווייטע היים ביז זי וועט גרויס ווערן.

(ווייטער — זע ב״ז 62)

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 061 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

וויכטיקע באַשלוסן וועגן פּרעלעגענטן-קורס—אַ פּראָפּאַגאַנדע חודש פאַר יידישקייט און
יידיש און פאַרן אָרטאָדאָקסישן אויסלייג—אַקציע פון שאַפן הונדערט פריינט צו קענין
אַרויסגעבן נייע ביכער — זאַמל-אַקציעס צו פאַרענדיקן דעם בנין פון בית-יעקב-סעמינאַר
און די צענטראַלע אָרטאָדאָקסישע זומער-קאָלאָניע — פּראָפּאַגאַנדע פאַרן בוך פון י. ל.
אָרלעאַן וועגן קאַמף מיט מאָדע און לוקסוס—ענטוזיאַסטישע אָוואַציעס פאַר פרוי שעני-
רער—200 דעלעגאַטנס און געסט — באַגריסונג פון דעפּוטאַט מינצבערג.

פייערלעכע עפענונגס-זיצונג

אליך גיוועזן היינטיקע וואָך זונטיק פ׳ ויחי אין זאַל „העגנבאַרט".
פּרל. טשערניאַק האַלט אַ קורצע באַגייסטערטע עפענונגס-רעדע אין נאָמען פון אָרגאַניזיר-קאָמיטעט און ווייזט אָן אַז דער צונויפטרעף פון די בנות-אָרגאַניזאַציעס אין דער לאָדזשער וואָיעוואודזטווע, וועט זיכער געבן ווייטערע אַרבעטס-האָריזאָנטן פאַר דער באַוועגונג. זי באַגריסט אַלע דעלעגאַטנס און געסט און לייגט פאָר אַ רשימה פון פּרעזידיום און אַלס ערן-פּאָרזיצערנס
הרבנית אַלטער (פּאַביניץ) און פרוי שענירער (קראָקאָ).

די זיצונג פירט פּרל. טענענבוים (ראַדאָמסק) ה׳ פרידנזאָן לייענט פאָר די שריפטלעכע באַגריסונגען אין יידיש און פרוי ווייסקאָל די באַגריסונגען אין אַנדערע שפּראַכן. אָנגעקומען ברכות זענען פון הה. נתן בירנבוים, דעפּ. הרב לעווין, רבי יעקב ראָזנהיים, הרב משה חיים לויא (פּרעשאָוו) דר. שלמה בירנבוים, ח. י. אייז (ציריך) וועלט-פאַרבאַנד „שומרי שבת", קרן-התורה צענטראַלע, וואָלף יאַקובזאָן, ה. גודמאַן (לאָנדאָן) אַגודה-צענטראַלע (וואַרשא) א. ז. פרידמאַן, סאָכאַטשאָווער רביצין, פרוי וואַטשיאַוש, פּרל.
לאַנדסבערג און פון פאַרשידינע בנות-אָרגאַניזאַציעס.

נאָך די שריפטלעכע באַגריסונגען, האַלטן באַגריסונגס-רעדעס: י. ל. אָרלעאַן—צענטראַלע בית יעקב אָרגאַניזאַציע, ראַטמאַן עמנואל שטערן—פּאַביניצער אַגודה. ז. מ. ניעסטעמפּאָווער—צ. ק. פון דער אַגודה, ראַטמאַן ליבערמאַן—מענער-ראַט ביי דער בנות-צענטראַלע אין לאָדזש, י. נ. קאַמיעניץ-לאָדזשער [illegible] און פּרל. וויינבערג, פּאַביניצער „בנות", אַ שילערן פון „בית יעקב"
רייזמאַן „בתי׳ פאַרבאַנד".

באַלד נאָך די באַגריסונגען גיבן אָפּ זייערע באַריכטן פון די אַרבעט אין זייערע שטעט: פּאַביניץ–פּרל. וויינבערג, לאָדזש–פּרל. יערוזאַלעם, בעלכאַטאָוו–פּרל. קאָדויאַל, ראַדאָמסק–פּרל. ראַפּאָפּאָרט קאַליש–פּרל. בערגמאַן, זד. וואָלע – פּרל. שילית, וויעלון–פּרל. טשיכא, בלאַשקי – לערערן גליקסבערג, לינטשיץ – פּרל. פרענקל, אָזאָרקאָוו–פּרל. איזשביצקא, זגערזש–פּרל. גאָלדער, פּאָדעמביץ–פּרל. גלאָווינסקא, פּיעטרקאָוו–פּרל. זנאַימיראָווסקא, קאָנסטאַנטין–פּרל. שייער, לאַסק–פּרל. מאַרטשאַק, אַלעקסאַנדער–פּרל. אַלטער,
טורעק–פּרל. מאַרגולעס, דוואָרט – פּרל. שעראַדזקא.

פון די באַריכטן איז צו זען, אַז די אַרבעט אין אַלע שטעט פאַרברייטערט זיך וואָס אַמאָל אַלץ מער. אויף אַלע געביטן ווערט געפירט אַ טיכטיקע און ענערגישע אַרבעט, בכדי דעם בנות-געדאַנק צו פּראָפּאַגאַנדירן און באַזונדער איז אויך מיט גרויס ערפאָלג דער בתיה-פאַרבאַנד. די רעדנער ווייזן אָן דערויף, אַז הגם עס איז אַ שווערע צייט, דאָך האַלט דאָס נישט צוריק פון אַרבעטן פאַרן הייליקן אידעאַל. פון די באַריכטן זעט זיך אויך אַרויס דער דוחק אין געוויסע זאַכן און די רעדנער לייגן זייער האָפענונג אויף דער קאָנפערענץ, אַז זי וועט לעזן די פּראָבלעמען, וואָס זענען אַ באַשווערונג פאַרן ווייטערן פונאַנדערוואוקס פון דער
באַוועגונג.

נאָך די באַריכטן גיט ה׳ פרידנזאָן אַ אויספירלעכן איבערבליק איבער דער באַוועגונג אין גאַנצן לאַנד און שטעלט זיך באַזונדער אָפּ אויף דער אַרבעט פון דער צענטראַלע. דער רעדנער דערציילט ווי שטאַרק עס איז דער רצון פון הונדערטער שטעט צו גרינדן אָרגאַניזאַציעס אין פאַרוואָרפנסטע ווינקעלעך פון לאַנד. דער צ. ס. ווערט באַוואָרפן מיט הונדערטער בריוו טעגלעך און ווי ווייט נאָר מעגלעך ווערט געטון צו קומען צו הילף. ה׳ פרידניאָן ווייזט אויך אָן דערויף, אַז כמעט אַלע החלטות פון לאָדזשער „בנות"-צוזאַמענפאָר זענען שוין אויסגעפירט און במשך דער צייט זענען טאַקע אונטערגעקומען נייע פּראָבלעמען און דעריבער זענען אַציגד נייטיק ווידער אַמאָל צוזאַמענפאָרן, בכדי צו געבן דער צענטראַלע פרישע אָנווייזונגען ווי אַזוי די אַרבעט ווייטער צו פירן. דער רעדנער לייגט פאָר אַ ריי החלטות און רופט די דעלעגאַטנס אַרויסצוזאָגן זייערע מיינונגען וועגן זיי. „אַלע נייע פּלענער — זאָגט דער רעדנער — נעמען זיך פון טיפן אַריינטראַכטן, וואָס עס פעלט נאָך דער באַוועגונג. עס איז אויך נישט קיין שלעכטער סימן, וואָס עס זענען דאָ געוויסע באַוואוסטזיניקע אומצופרידינע בנות-חברות, וואָס עס איז נאָך נישט אַלץ בשלמות, ווייל גראָד דאָס, איז אַ סימן אַז די באַוועגונג גייט אויף אַ געזונטן וועג און וואָס ווייטער וועלן און דאַרפן אַלץ אָנקומען נייע דאגות, פאַר נייע אַרבעטן, וואָס וועלן זיך דאַרפן אָנהייבן. צום סוף רופט אויך ה פרידנזאָן אַלע צו לייענען און פאַרשפּרייטן דאָס „יודישע טאָג-בלאַט" און דאָס בוך פון ה׳ אָרלעאַן וועגן מאָדע און לוקסוס „דער פאַרשוואונדענער גן-עדן", ווייל נאָר דערמיט וועט זיך ענדלעך אָנהייבן דאָס אויספירן דעם באַשלוס אין דעם פּרט עפּיס
צו טון.

נאָך דער רעדע פון ה׳ פרידנזאָן האָט פרוי שענירער גערעט אַ פּאָר באַגייסטערטע ווערטער און זיך געוואונטשן, אַז די בנות-חברות זאָלן וואָס מיין אַלץ ווייטער פאַרשטיין די ריכטיקע אידעע
— צו זיין הונדערט-פּראָצענטיקע יידישע טעכטער!

די גאַנצע קאָנפערענץ מאַכט אַ שטורמישע אָוואַציע דער פרוי שענירער, די שעפערן פון דעם ב״י געדאַנק און דערמיט ווערט
די ערשטע פייערלעכע זיצונג געשלאָסן.

(אַ גענויער באַריכט פונים צווייטן טאָג ווי אויך איינדרוקן און פאָטאָגראַפיעס פון דער קאָנפערענץ – אין נומער 62, וואָס גייט
אַרויס אי״ה פרייטיק פ׳ וארא).

נין און זיי מיט וואַסער באַשפּריצט. און אַ געדאַנק איז איר דורכ-געלאָפן: צי האָט זיך אַמאָל נישט דאָס בילד ספּעציעל פאַר איר באַוויזן? און צי זענען נישט אַמאָל די בלומען מיטן גאָרטן, אָט דאָס קליינע שטעטל וואוהין זי פאָרט יעצט אַזוי שנעל מיטן צוג, און די פרוי, די יונגע פרוי, וואָס האָט אויף די בלומען אַזוי פריילעכדיק פריש וואַסער געשפּריצט. צי איז עס נישט אַמאָל זי, פריידקע אַליין, וועלכע וועט אויך דאַרפן אויף די יידישע יונגע קינדער מיט יידישע לחלוחות זייערע הערצלעך באַפרוכטן, זיי
זאָלן שיינע און שטאָלצע יידישע טעכטער אויסוואַקסן?

דער צוג איז געלאָפן און געלאָפן, אָבער דאָס בילד פון דעם גאָרטן מיט די פרוי האָט זי נאָך אַלץ אַזוי אַזש פון גאָר וויט געזען. און אַ געדאַנק אַ צווייטער, שוין אַ באַשטימטער אַנטשלאָסענער האָט זי באַהערשט: ניין, אויב דער גורל האָט שוין אויף מיר אַזאַ מיסיע אַרויפגעלייגט; אויב איך בין שוין באַשטימט געוואָרן פאַר אַ יידישע ערציערן איז יעדער צווייפל-טראַכט, יעדער פאַר-וואָלקנטער-געדאַנק אַ אומזין, אַ נאַרישקייט. מיט פרייד און בטחון, מיט דעם פייערלעכסטן יוגנט ברען מוז איך זיך איבערגעבן צו דער אַזוי הייליגער אַרבעט און יעדעס מיידל, וואָס וועט דורך מיר אויסוואַקסן אַ אמת שטאָלצע יידישע טאָכטער, דאָס וועט מיר
דערנאָך פול פרייד אָנפילן.

*

דער פלוצלינגער לאָקאָמאָטיוו-פייף האָט פריידקין איבערגעריסן די געדאַנקען. דער צוג האָט זיך אָפּגעשטעלט און פריידקע האָט דערזען די גרויסע-פינקלדיקע אותיות פון איר ניי פאַרוואָרפן שטעטעלע, וועלכע האָבן איר האַרץ אויפגעטרייסלט און איר אין
אַ נייע לעבנס-תקופה אַריינגעפירט.

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 061 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

פאַרשידענע ידיעות

דער „חפץ חיים" שליט"א

* מיט אַ קורצע צייט צוריק האָט דער עלצטער גאון און צדיק פון אונדזער דור דער „חפץ חיים" גיהאַלטן אין דער ווילנער שטאָט-שול אַ גרויסע האַרציקע רעדע פאַר פרויען וועגן „טהרת המשפחה". דער „חפץ חיים" האָט גיוועקט אַלע יידישע פרויען אָפּצוהיטן די ריינקייט פון יידישן פאַמיליען-לעבן. טויזנטער פרויען האָבן אויפגינומען די ווערטער פון אַלטן צדיק מיט גרויס באַגייסטערונג און אויף זיך גינומען צו אַרבייטן לטובת „טהרת המשפחה". בכלל האָט דער פאַקט פון דער פרויען - פאַרזאַמלונג, אויף וועלכע ס'האָט גירעט דער „חפץ חיים" גימאַכט אַ גרויסן רושם אין דער גאַנצער יידישער פרויען-וועלט.

תקון טעות אינים אלף-בית פון ארטאדאקסישן אויסלייג:

1) ביי דער לעצטער י דאַרף מען אויסמעקן די ווערטער „רועון, בויען, קייען, גייען".

2) ביי דער דריטער ע קומט צו אַ סגול: „ֶע". דאָס ערשטע וואָרט איז: „לעבן".

3) ביי דער פערדער ע דאַרף מען אַריינשטעלן: נאָך א, ו, י, ע: קלאָען, רוען, ציען, דעם רויען, בויען, קייען, קייען, זעען.

4) לינקס אונטן: צווישן „אַנט" און „באַ" דאַרף מען אַריינשטעלן „אָפּ".

אַ האַרציקן מזל-טוב ווינטשן מיר צו דער פאַרלאָבונג פון אונדזער גיוו. לערערן פרל. אסתר קליין (קויל) מיט ה' משה שנור (חאדעל). זאָל אייער צוקונפט זיין אַ גליקלעכע און צופרידינע.

גאָסטינין — „בנות אַגודת ישראל" 4-טער קורס בית-יעקב

---

* די יידישע קהלה אין בערלין האָט גישאַפן אַ ריזיקע מיידל-שול, אין וועלכע עס לערנען בערך 1000 קינדער (כ"י). די ראָזיקע שולע גיפונט זיך אין אַ ספּעציעלן בנין.

* אָנהייב פאַרגאַנגינים חודש האָבן זיך אָנגיהויבן די למודים אין דעם נייעם בית-יעקב-סעמינאַר אין ווין. מיט די למודים פירט אָן די דאָצענטן פון קראָקעווער סעמינאַר חוה לאַנדסבערג.

* ביי דער לאָדזשער „בנות" איז גיוועזן אַ ספּעציעלער אָוונט פאַר פּראָפּאַגאַנדע לטובת דעם אָרטאָדאָקסישן אויסלייג אין יידיש און בכלל פאַר מער אָפּהיטן דאָס רעדן און שרייבן יידיש. אויף דער פאַרזאַמלונג האָבן גירעט די ה"ה: א. ג. פרידנזאָן און ל. שטשעקאַץ און עס איז אָנגינומען גיוואָרן אַ באַשלוס דאָס אַלע חבירות נעמען אויף זיך צו פאַרשטאַרקן די ליבע צום יידיש-לשון און אויך צו פאַרשפּרייטן דעם גידאַנק פון יידישקייט אין יידיש.

* די צענטראַלע בית-יעקב שול-אָרגאַניזאַציע האָט שוין אָנגיהויבן איר אַרבייט. דאָס וואַרשעווער ביוראָ האָט שוין אַרומגישיקט צירקולאַרן און אָנווייזונגען ווי אַזוי צו שאַפן בית-יעקב-שול-אָרגאַניזאַציעס אין דער פּראָווינץ.

* די צענטראַלע בית-יעקב שול אָרגאַניזאַציע אין פוילן נעמט אונטער צו שאַפן אַ צענטראַלע זומער-קאָלאָניע פאַר די קינדער פון די ב"י שו"ן און צו דעם צוועק איז שוין גיקויפט גיוואָרן אַ *לאַץ און די אַרבייט ביים בנין האָט זיך שוין אָנגיהויבן. די זאַמל-אַקציע אין גאַנץ פוילן איז שוין פּראָקלאַמירט גיוואָרן.

* די טעג גייט אַרויס פונים צענטראַלן סעקרעטאַריאַט אַ נייער רעגולאַמין פאַר אַלע בנות-אָרגאַניזאַציעס און בתיה-פאַרבאַנדן, דער דאָזיקער רעגולאַמין פאַרפולקאָמט אינגאַנצן דאָס אַרבייטס-פּראָגראַם פון די בנות-אָרגאַניזאַציעס און בתיה-פאַרבאַנדן.

* די ראַפּאָרטירונגען פון „בנות" וועלכע האָבן נישט דערלעדיגט די תרומת-חברה אַקציע דאַרפן זיך נישט ווענדן צום צ.ס. מיט קיין שום זאַך, ווייל לויטן באַשלוס פון בנות-צוזאַמענפאָר איז נישט מחויב די צענטראַלע צו דינען די אָרגאַניזאַציעס וואָס צאָלן נישט די תרומת-חברה. אַזוי אויך קאָן דער בתיה-פאַרבאַנד נישט ענטפערן די אַלע וואָס קויפן נישט אויס קיין מיטגלידס-קאַרטן פאַר זייערע פאַרבאַנדן.

* אין אונדזער פאַרלאַג „בית-יעקב" איז אַרויס פון דרוק אַ נייער קינדער זשורנאַל „פרישינקע בלימעלעך". דער ערשטער נומער איז פאַרזעען מיט אַ רייך מאַטעריאַל און איז זייער צוגיפּאַסט פאַר קינדער פון 7–10 יאָר. אויך איז שוין אַרויס פון דרוק דער טבת-נומער פונים „קינדער גאָרטן" נומער 30.

* די לעצטע נאַכט חנוכה איז גיוועזן אין לאָדזשער בית-יעקב אַ באַריכט פאַרזאַמלונג פון דער צייט זייט די שולע עקזיסטירט.

רעדעס האָבן גיהאַלטן די ה"ה: פּרעז. מ. וואָווידיסלאַווסקי, ר' אליעזר גליצנשטיין און דיר. י. ג. קאַמיעניץ. עס איז באַשלאָסן גיוואָרן צו העכערן דעם שכר-למוד מיט 10 פּראָצענט בכדי צו זיכערן דעם בודזשעט פון דער שול.

* אין ראַדאָמסק איז די לעצטע נאַכט חנוכה גיוועזן אַ גרויסער חנוכה-אָוונט, אויף וועלכן עס האָט אויך גיהאַלטן אַ רעפעראַט ה' פרידנזאָן. דער אָוונט איז אַראָפּ מיט גרויס דערפאָלג און דערנאָך האָט ה' פ. אָפּגיהאַלטן באַראַטונגען מיט די ב"י פאַרוואַלטונג און ס'איז באַשלאָסן גיוואָרן צו פאַרגרעסערן דאָס לאָקאַל פון דער דאָרטיקער שול, וואָס גיפונט זיך אונטער דער לייטונג פון שרה באַכנער.

אַכטונג!

אַלע חובות מוזן תיכּף דערלעדיקט ווערן. די וואָס וועלן דאָס נישט טון, וועלן נישט באַקומען דעם קומענדיקן בית-יעקב, וועלכער ערשיינט אויף פּרייטיק פּ' וארא.

צו די חתונות פון מיינע ליבע פריינדנס אסתר אלשטיין מיט ה' ישראל אלעזר רינסקי (בענדין) און בלומא ציבוך מיט ה' ליבל רינסקי (בענדין) און צו די תנאים פון מיין פריינדין ברײַנדל מינסקא מיט ה' שמחה דאַנציגער (וואַרשא) וואונטש איך אַ האַרציקן מזל-טוב און פיל גליק.

רחל שאַלדאַיעווסקא

צו דער פאַרלאָבונג פון אונדזער ח. סעקרעט די שטאָלצע פּיאָנערן פון אונדזער אידעאַל פרל. חנה פלוהר מיט ה' וואָלף פלוהר, וואונטשן מיר אַ האַרציקן מז"ט און פיל גליק.

רימאַנאָוו — „בנות אגודת ישראל" בתיה-פאַרבאַנד

אַ ברכה-פולן מז"ט וואונטשן מיר די מוטיקע קעמפער פאַר אונדזער הייליקן אידעאַל, אונדזער זייער גיליבטע בנות-שוועסטער פרל. חנה פלוהר צו איר פאַרלאָבונג מיט ה' זאב וואָלף פלוהר (קראָקא).

רימאַנאָוו — ביילא פּירער, שוועסטערן: קעניג, טאַרעם און גינזבערג

דאַנקזאַגונג

אַ האַרציקן דאַנק דריקן מיר אויס דער אָסטראָלענקער פאַרוואַלטונג. באַזונדערס דער ג. לערערן פרל. קאַפּוסטא און „בנות", פאַר דער וואונדערשיינער אויפנאַמע צו דעם ערשטן חנוכה-ליכטל, זייט גיבענטשט אין אייער אַרבייט.

מישיניעץ — לערערן חנה איזראַעליט — „בנות אגודת ישראל"

אַ האַרציקן דאַנק דריקן מיר אויס אונדזער זייער גיערטע גיוו. לערערן ג. קאַפּיסטא, פאַר איר באַזוך אין אונדזער שטאָט און אָוועקשטעלן אונדזער בית-יעקב שול אויף פעסטע יסודות. ס'איז אייך איינגיאָרדנט גיוואָרן אַ פייערלעכע אויפנאַמע. נאָכדעם איז גישאַפן גיוואָרן אַ בנות-קאָמיטעט, וועלכע וועט זיך אויך אינטערעסירן מיט דער בית-יעקב-שול, אין דער צייט פון אָפּוועזנהייט פון דער לערערן.

רוזשאַן — „בנות אגודת ישראל"

אַ האַרציקן מזל-טוב וואונטשן מיר אונדזער ל. קוזינע חב' אסתר קליין (קויל) צו איר פאַרלאָבונג מיט ה' משה שנור (ראַדעל-לוב). זאָל אייער צוקונפט גיבויט ווערן אין גייסט פון די הייליקע תורה אידעאַלן.

לושקאָוויק, שוועסטערן: הענדל און מאַשא אַלטמאַן

אַ הערצליכן מזל-טוב וואונטשן מיר אונדזער ב"ת יעקב לערערן פרל. אסתר קליין (קויל) צו איר פאַרלאָבונג מיט ה' משה שנור (חאדעל). זאָל אייער צוקונפט ברענגען נוצן פאַר אונדזער תורה-אידעאַלן.

בית-יעקב פאַרוואַלטונג אין חאדל-לוב.

אַ הערצלעכן מזל-טוב ווינטשן מיר דעם ג. פאָרזיצנדן פון ב"י קאָמיטעט ה' י' אַדלער נ"י צו דער חתונה פון זיין זון חיים מיט פרל. באַלטשע וויסמאַן (וואַרשא).

קראַשניק — לערערן אייכנבוים — בנות אגו"י, ב"י שילערנס

לאָדזשער אָרטאָדאָקסיש וואָכנבלאַט

„אונדזער לעבן"

דערשיינט אונטער דער רעדאַקציע פון פנחס סירקיס.

אַבאָנאַמענט-פּרייז 1 זל. 20 אַ חודש

אדרעס: סירקיס לאָדזש, פּרזעיאַזד 14

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 061 a הודפס מתוך הארכיון היהודי
עמוד 16 מתוך 20

אַלף־בית פון אָרטאָדאָקסישן אויסלייג

פון ד״ר שלמה בירנבוים

אַ בײַ אַ תנועה אין אָנהייב וואָרט אָדער טראָף הערט זיך אַ שוואַכער קלאַנג. אויב די תנועה שרײַבט זיך מיט אַ וואָוו אָדער אַ יוד, ווערט דער קלאַנג איבערגעגעבן מיט אַן אַלף: אומגליק, אומה, אומיסטן, פאַראומערט. אופן, אורחים. אויבס, אויס. איז, אינדיק, א.א.וו.

אַ אַ שטומע אַלף שטעלט זיך צוליב אַ מחיצה, ס׳זאָלן ניט אויסקומען דרײַ וואָוון אָדער דרײַ יודן אויף איין מאָל: כּ׳וואוין, וואונדער, פּרוּאוון, יאַייכל.

אַ 1) אַ קורצער קלאַנג: גראָבן, וואָג, טאָג, קאַטאָוויס, אַראָפּ, שלאָפן, האָקן. 2) אַן־אויסגיצויגינער קלאַנג: בלאָ, אָדערן, גלאָז, בראָטן, נאָך (דערנאָך), טאָל, אָן (בלי), מאָס, גאָר.

אַ 1) אַ קורצער קלאַנג: אבער, אָדער (או), קאַווין, לאַזן, אַט, גיבראַכן, וואַלט, דאַמבּ*, סאַסנע, טאַפּ, גישראַקן, דאַרטן, וואַרצל, נאָך (עוד). 2) אַן־אויסגיצויגינער קלאַנג: גיוואַרן, האַרן.

אַ 1) אַ קורצער קלאַנג: אַז, גלאַט, מאַכן.
2) אַן־אויסגיצויגינער קלאַנג: גראַם, נאַריש.
3) מע קען אויך שרײַבן: בײַמאַלע, קעפּאַלעך.

ב ג ד ה

ו 1) אין פּוילן, אוקרײַנע אאַ״וו דאַרף מען עס אַרויסרעדן ווי אַ קורצע ״י״: אוגערקע. פּלוגתא. מוזן. טוץ. קוקן. שטופּן. חומש. זומער. פול (מלא). פּוטער. 2) אַרויסגירעדט אין פּוילן ווי ״אַ״ (דאַרטן), אין אוקרײַנע אאַ״וו ווי „ע״ (ווערט): דורך, קורץ.

וּ אין פּוילן, אוקרײַנע אאַ״וו דאַרף מען עס אַרויסרעדן ווי אַ לאַנגע ״י״: ברודער, דער זון, בשׂורה, הוזן, גרוב.

וֹ 1) מע דאַרף עס אַרויסרעדן ווי אַ קורצע ״אָ״ (דאָרטן): אורחים, אות.

2) אַרויסצורעדן ווי ״וי״: אורח, אותיות.

וו וואו, וויכּוח, וויספּע, אוודאי, קאָווע, ברייוו.

וי אויך, אַזוי, בוים, הויזן, לויט (וואָג), טויב (חרש), לויז (״שיטער״), רויט, שוין.

וי אויך, ברוין, הויז, לויט (ווערדליג), טויב (פויגל), לויז (כנים), סויער, פויק.

ז. זש. ח.

פֿ האַנט, וואַנט, הונט (ווײַל מע זאָגט: הענטל, ווענטל, הינטל. אבער: לאַנד, קינד, ווײַל מע זאָגט: לענדער, קינדער).

י יאַטקע, יבשה. ייִד, יינגל, יאָרן.

י קורץ: איבער, ציבור, ווידער, איז, מיט, כּ׳בין, יינגל, וויסן, שפּיץ, טיש, בּרית, גיסטו (געבן געסטו).

יִ הי, מי, ליב, ייִד, ליד, שטיבל, היטן, שיך, מיל, די בין, פיר (4), פירן (נהג), גיסטו (גיסן).

י אַ קורצע תנועה, אין רוב דיאַלעקטן גיראָטן אין אַ ״י״: א) גיזאָגט, גיכאַפּט. ב) ער פּראַוויט, הרגיט. ג) קומין, סמין, זעגין, ריינים, זינגין, בענקין, הימלין, שטאַמלין, רויען, בויען, קייען, גייען. ד) איידים, בעזים. ה) ווייטיג, זונטיג, עליף, באָרוויס, עפּיס.

ײַ זײַ, דרײַ, צווײַג, גרײַז. טײַטל (צו ווײַזן) רײַך, הײַליק (ציין), רײַן (טאָפּ), נײַן (9), שײַן (ליכט), ווײַס (קאָליר), פײַקל.

ײ זיי (זאָלסט זײַען), צוויי, היי, טייטל (פּרי), הייליק (קדוש), ריין (טהור), ניין (לא), שיין (יפה), כ׳וויים.

כ ך ל לי מ ם נ ן ני ס

ע עוולה, עולם.

ע קורץ: בעט (צום שלאָפן), סערפּ, מענטש, קעץ, ווערטל.

ע אויסגיצויגן: עבן, רעדל, כ׳בעט (בקשה), הערן, ווערט (ראוי).

ע אַ קורצע תנועה, אין רוב דיאַלעקטן גיראָטן אין אַ ״י״: איך פּראָווע, טענע, ב) גרויסע, שיינע, גוטע.

ע אַ קורצע תנועה, אין רוב דיאַלעקטן גיראָטן אין אַ „ע״: א) גרויסער, גוטער, מענער, האַמער, שניידער. ב) הינטלעך. גליקלעך. נעבעך, פּאַסטעך.

פּ פֿ ף צ ץ

ק אויך בײַם אויסלאַז יק: לעבידיק.

ר ש שׂ תּ ת

בײַ ווערטער פון לשון־קודשן אָפּשטאַם, שטעלט מען די נקודה פון דער גיקוועטשטער הברה: בטל, נאמן, אויב מע דאַרף, אויך פון דער הברה פאַר איר: הנחה. גדולה.

אַנט, באַ, פאַר, צו: אַנטלויפן, באַקומין, פאַרקויפן, צוטרייבן.

קיין שטומע עיינס זענען נישטאָ: זאָגן, הימל.

אויך ניט קיין שטומע היאין: פאָרן, פורן, פירן, אָן, מאָן. צאָל. רו, טון.

בכלל ניט קיין שטומע אותיות: שטאָט, רעט, אייביקייט.

אונדז, העלדזל, פענצטער אאַ״וו.

מע שרײַבט ווערטער נישט צוזאַמען: אין גאַנצן, אאַ״וו.

מע בינט צונויף ווערטער מיט אַ מקף, מזל־טוב, שטאָט־זייגער.

בײַם שרײַבן בלײַבט בּ, פּ אָן אַ דגוש,

און ב, פ קומען מיט אַ רפה: ב, פ—ב̄, פ̄.

ארכיון אסופות

הארכיון היהודי

פראַנקפורט אַם מאַין

ד״ר היינימאַנס מיידל־פענסיאָנאַט
ערשט־קלאַסיקע דערציאונגס־אינסטיטוט

שטרענג כשר. גיגרינדיט 1869

ווי סנשאַפטלעכע, פראַקטישע און געזעלשאַפט-לעכע אויסבילדונג פאַר יונגע מיידלעך אינים אָרטאָדאָקסישן גייסט.

די בעסטע רעפערענצן!

אַדרעס: Dr. Heinemannsches Mädchen pensjonat Frankfurt a. M. Mendelsohnstr. 84

שוין אַרויס פון דרוק

דער פאַרשוואונדיבער גן־עדן

אַ נייע בראָשור פון יהודה לייב אָרלעאַן וועגן מאָדע און לוקסוס מיט פאָלגענדע פרקים;

1) אידעע אָדער פּסיכאָ
2) אַ לעבן אָן חשבון
3) וואו קומט אהין דער פאָלקס־קאַפּיטאַל?
4) דער פאַרשוואונדינער גן־עדן
5) זעלבסטשטענדיקייט אָדער קנעכשאַפט
6) מאָדע און לוקסוס
7) דער מעקלער פון פאַרברעכנס
8) די מאַכט פון זיסן
9) דער גורל פון יידישן קינד
10) וואָלס צווישן זיידנס
11) די ירידה פון אונדזערע בני עליה
12) וואָס זאָלן מיר טון?
13) ווער זאָלן זיין די פּיאָנער?
14) מלחמה קעגן נאַטירלעכקייט אָדער אומנאַטירלעכקייט
15) באַציאונג אָדער קאַמף

די בראָשור איז געשריבן זייער פּאָפּולער און לייענט זיך אַנציענד.

פּרייז 70 גר. נאָר געגן געלט פאָראויס.

צו באַשטעלן דורך פּ. ק. אָ. 12 380. L. Orlean

כדי צו ערמעגלעכן אַלע יוגנט־גרופּן, צו פאַרשפּריי-טן די זייער אינטערעסאַנטע בראָשור איז דער פּרייז פאַר 10 שטיק נאָר פינף זל.

אַלע בנות־אָרגאַניזאַציעס זענען מחויב דאָס דאָזיקע בוך צו פאַרשפּרייטן אין די יידי-שע הייזער, אין הסכם מיט׳ן באַשלוס פון אונדזער קאָנפערענץ צו פירן אַ קאַמף מיט דער לוקסוס־מחלה, וואָס איז פאַר׳ן יידישן פאָלק די פאַטאַלסטע זאַך!

דרוק־פעלער

אין חנוכה נומער פון בית־יעקב זשורנאַל זענען אין די לידער און איבערזעצונגען פון אליעזר שינדלער געווען אייניקע דרוקפעלער. מיר פאַריכטן זיי דאָ;

אין ליד „לשון הקודש״ דאַרף הייסן: ס׳גלאַנצן אין דיר די כרובים. אין קאַפּיטל תהילים ע״ט שורה 9, דאַרף שטיין; „קיינער נישטאָ״. אין דער איבערזע-צונג אשת חיל:

דאַרף פאַריכט ווערן „איר מאַן איז חשוב אין טויער״ („נודע בשערים בעלה״) און נישט איר מאַן איז חשוב און טייער. ווייטער; גיט איר די פּירות פון איר אייגינים גירעטעניש און צום סוף דאַרף ריכטיק הייסן: „זאָל מען לויבן איר ווערק״. שטאָט איר ווערט.

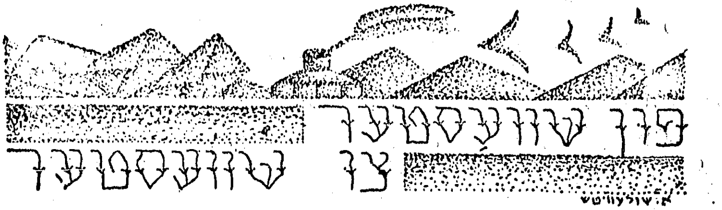

רעכט אויף אַרבעט!

עס איז אַ פאַקט, דאָס ביים היינטיקן טאָג זענען פאַראַן זייער אַסאַך פון אונדזערע חברות, וואָס נייטיקן זיך אין פאַרדינען אויף חיונה. אויך זענען באַזונדער פאַראַן טאַקע אַרבעטערנס פון פאַרשידענע פאַכן צווישן אונד-זערע רייען גופא. לײדער האָבן מיר אָבער אויף דעם געביט, אַזוי גוט צו פאַרשאַפן אַרבעט די שוין פאַכאָווע אַרבעטאָרנס ווי בכלל זוכן אַ וועג פאַר די וואָס נייטיקן זיך צו פאַרדינען, נאָך גאָרנישט געטון. אונדזער לאָדזשער צוזאַ-מענפאָר, וועלכע האָט אָנגענומען פאַרשידענע החלטות און וואָס כמעט דער רוב פון זיי זענען שוין אויסגעפירט, האָט אויך אָנגענומען אַ החלטה אין דעם פּרט, אָבער מען האָט זיך נאָך נישט צוגעאיר צוגעגירט מיטן קלענסטן פינגער. עס איז געווען אַ באַשלוס, דאָס אין די גרעסערע שטעט מוזן זיין אַרבעטס־פאַרמיטלונג שטעלעס און וואו זענען זיי?

עס איז אַ טרויעריקער פאַקט, דאָס די „פאַרמיטלונגס־ביוראָס״ פון די פרויען־שוין פאַראייניגן אין די גרעסערע שטעט ווען מ׳ווענדט זיך צו זיי, ווייזן זיי על־פּי־רוב אָן שטעלעס וואו מען דאַרף אַרבעטן אין שבת. פאַרוואָס עס איז אַזוי איז דאָך גרינג צו פאַרשטיין. ווער פירט דען אָן מיט די פאַראייניגן? קיין אָרטאָדאָקסישע פרויען זענען דאָך דאָרט נישט פאַראַן און קיין אָרטאָ-דאָקסישע אַרבעטס־געבער וועט דאָך דאָרט זיך נישט ווענדן. במילא איז דער משפט פון דעם ענין מכח חלילה אַזעלכער, דאָס אונדזערע חברות אָבער סתם יידיש־רעליגיעזע מיידלעך קאָנען דערפון נישט געניסן.

עס איז דעריבער אונדזער הייליקער חוב שוין עפּיס צו טון אויף דעם געביט. קודם מוזן אין די גרעסערע שטעט געשאַפן ווערן די פאַרמיטלונגס־שטעלעס. עס דאַרף נאָר זיין אַ טיכטיקע קאָמיסיע פון אַ פּאָר פּערזאָן, וואָס זאָלן דערמיט זיך פאַרנעמען און דער דערפאָלג איז אַ געוויכטיקער. זאָלן אונדזערע חברות זען בולט אַז אין אונדזער פּראָגראַם פאַרנעמט אויך אַבּ-אָרט דער עקאָנאָמישער מאָמענט, וואָס דאָס איז אַזוי גוט אַ התחייבות פאַר אונדז אינים תורה־אידעאַל, וואו יעדער אַנדערער קולטורעלער אַרבעט און לאָמיר געדענקען אַז „אם אין קמח אין תורה״.

איך האָב גאָר זאָס ענין באַרירט און זאָלן קומען אונדזערע פירערנס און די אַגודה־טוער און נעמען אַ וואָרט אין דער דאָזיקער אָנגעווייטיקטער פראַגע.

רחל בת טובים

וואָס וועט זיין מיט יידישע ביכער?

שוין כמעט צוויי יאָהר וואו אויף אונדזער ביכער־מאַרק ווייזט זיך נישט קיין נייע יידיש בוך. אין אונדזערע ביבליאָטעקן הערן זיך אַלץ כסדר פּוילישע ביכער און קיין יידישע קומט נישט צו. פּשוט, ס׳גייט דאָך גאָר נישט אַרויס קיין איין גרעסער בעלעטריסטיש ווערק. איך בין אפילו נישט באַקאַנט מיט דער אייגנטלעכער סבה דערפון, וואָס די פאַרלעגער האָבן מיטאַמאָל אָפּגעשטעלט דאָס אַרויסגעבן ביכער, כאָטש איך שטויס מיך אָן, אַז ס׳איז מסתמא געשעפטלעך נישט קיין ענין פון פאַרדינסט אַרויסצוגעבן אַ אָרטאָדאָקסיש בוך.

עס איז אַ פאַקט, דאָס זייט מען האָט אונדזערע חברות צוגעוויינט צו לייענען מער יידיש און ס׳זענען שוין היינט כּאַראַן אָן עין־הרע, גענוג אַ סך וואָס זענען שוין זאַט פונים פּוילישן לייענען און בענקען נאָך אַ יידיש בוך. מען פאַרשטייט דאָך שוין היינט איבערהויפּט, אַז יעדע ביבליאָטעק דאַרף פּראָפּאַ-גאַנדירן ביי לייענערס יידיש און אַזוי טון דאָך די ריכטיק־באַוואוסטזיניקע

אָבער וואו זענען די ביכער? פאַרוואָס שווייגט די בנות צענטראַלע?

רבקה נייגעבורן

בית יעקב-לודז/גליון/שנה ח/גליון 061 a הודפס מתוך הארכיון היהודי

פון אומיטום שרייבט מען אונדז:

די לאָדזשער „בנות" פארזאָרגן אָרימע קינדער פון די פאָלקס-שולען מיט בחנם-דיקע למודי-קודש.

די לאָדזשער „בנות" האָט אדורכגעזירט זייער א שיינע זאך. עס זענען געעפנט געוואָרן קורסן פון למודי קודש פאר די קינדער פון פאָלקס-שולן. כמעט בחנם, פאר 1 גילדן א חודש. דערווייל לערנען 200 קינדער. בקרוב איז אָבער צו האָפן אז ס'וועלן אָנגענומען ווערן נייע לאָקאלן, כדי אזעלכע קורסן צו שאַפן אין פארשידענע פונקטן.

מלכה נאָווורי ע"ה

באָדזאַנאָוו: ג' כסלו בייגאנגט איז אונדזער שטאָט אויפגעציטערט געוואָרן פון דער טרויעריקער בשורה, פונם פריצייטיקן טויט, פון אונדזער ליבער און געשעצטער „בנות" פירערן, די שטאָלצע טרעגערן פון אונדזער אידעאל **מלכה נאָוו-י** ע"ה. די נפטרת איז אלט געוועזן 25 יאָר. זי איז געווען די ערשטע גרינדערן פון אונדזער „בנות" און אויך די ענערגישסטע טוערן פאר אונדזער הייליקער אידעע. אין דער לוי' האָט זיך באַטייליקט די גאנצע באַפעלקערונג פון שטאָט. ס'זענען אויך מיטגיגאַנגען אלע בית-יעקב שילערנס, און די קינדער פון די חדרים, אלע שורות-תייז, אויך זענען א"ע געשעפטן געווען געשלאָסן בעתן דורכגיין פון דער לוי'. ביי דער שול האָט דער היגער רב, דער פאָטער פון די נפטרת געהאַלטן א הארצרייסנדן הספד. ביים קבר האָבן געהאַלטן הספדים די ה"ה מענדלסאָן און מאַריאַן. בעת די הספדים האָט דער גאנצער עולם יאָמערלעך געוויינט. אין טאָג פון איר געבוירן ווערן איז געווען איר קבורה! אין איר טויט האָבן מיר פארלוירן די קרוין פון אונדזער אָרגאַניזאַציע און אלע חברות זענען נאָך איר פול מיט טרויער. איר נאָמען און נאָכמער אירע הייליקע מעשים וועלן תמיד פארבלייבן אין אונדזער זכרון — תנצב"ה.

בנות-פארוואלטונג

זשולקעווקע-לוב. א דאַנק דער איניציאַטיוו פון די ה"ה ש. פרייבערג, ש. פשיסוכער ו. פלאָגאָוו י. ליכט, איז געלונגען צו שאַפן אויך אין אונדזער שטאָט א בית-יעקב-שול. אין דער שול לערנען איבער 100 קינדער (כ"י) אין 4 קורסן. די לערערן איז רחל שווארץ (לאָמזשע).

מיטוואָך אין דאָנערשטאָג פ' חי' האָט ביי אונדז געוויילט די ח' פרוי שענירער עס איז איינגעאָרדנט געוואָרן א פרויען-פארזאַמלונג, אויף וועלכע ס'האָבן געהאַלטן גייסטרייכע רעפעראַטן די ח' פרוי שענירער און לערערן שווארץ. נאָכדעם ווי ס'איז געשאַפן געוואָרן א פרויען-קאָמיטעט פאר די אינטערעסן פון דער שול, איז פארגעקומען א באַנקעט פאר די ב"י שילערינס, און וועלכן ס'האָט אויך אָנטייל גענומען פרוי שענירער. אויף דעמדאָזיקן באַנקעט זענען ארויסגעטרעטן מיט רעפעראַטן און דעקלאַמאַציעס: רחל פעלץ, טאָבע וויינבערג, הינדע לערער און גיטל פרידמאַן. שפּעט אינאַכט איז דער באַנקעט געשלאָסן געוואָרן מיט געזאַנג און טענק די באַגייסטערונג איז געווען אומבאַשרייבלעך. ביים אָפּפאָר איז פרוי שענירער באַגלייט געוואָרן דורך אלע שילערנס לערערן שול-קאָמיטעט פרויען-קאָמיטעט א.א.

ש. אסיפזאָן

זד-וואָלאָ: לעצטנס איז די בנות-ארג. אין אונדזער שטאָט אויפסניי רעאָרגאַניזירט געוואָרן, נאָך דעם ווי א לענגערע צייט איז די ארבעט געווען אָפּגעשוואַכט. מוצש"ק פ' וירא איז ביי אונדז פארגעקומען די אלגעמיינע פארזאַמלונג פון „בנות אגודת ישראל", אויף וועלכע אונדזער לערערן פרל. געלבלום האָט געהאַלטן א לענגערן רעפעראַט וועגן די אויפגאַבן פון בא"י. א שלוש-רעדע האָט געהאַלטן פרל. שליית, די פארזאַמלונג איז אַראָפּ מיט גרויס דערפאָלג. ס'איז אויך געשאַפן געוואָרן א פארוו. וועלכע באַשטייט פון ערן-פאָרזיצ. — פרוי ערדינאַסט, פאָרזיצ. — פרל. געלבלום וויצע פאָרזיצ. — פרל. שליית, סעקרעטאַרן — פרל. ווייגאַט קאַסירערן — פרל. האַמבורגער, ביבליאָטעקאַרנס — פרל. קריגער, פרל. יאַנקאָוויטש, פרל. גראַס, און פרוי ריבאַק.

די פארוואלטונג

יאַנאָוו-לוב. לעצטנס האָט אין אונדזער שטאָט געוויילט די ח' פרוי שענירער און לערערן אייכנבוים פון קראַשניק. די ח' געסט זענען ארויסגעטרעטן מיט רעפעראַטן אויף פארשידענע טעמעס, וועלכע זענען אַראָפּ מיט גרעסטן דערפאָלג. מיר דריקן דאָ אויס דעם הארציקסטן דאַנק דער ח' פרוי שענירער פאר איר באַזוך. פרייטיק צונאַכטס פ' תולדות האָט אונדזער „בנות" געפייערט דעם ראש-חודש-אָוונט. די לערערן און איניקע בנות חברות האָבן רעפערירט און ס'זענען דעקלאַמירט געוואָרן פארשידענע דעקלאַמאַציעס. דער דאָזיקער אימפּאָזאַנטער אָוונט איז פארענדיקט געוואָרן מיט געזאַנג פון „יטהר לבנו" און לאַנג, לאַנג וועט דער דאָזיקער אָוונט בלייבן אין אונדזער זכרון.

די פארוואלטונג

קראַשניק: אונדזער שטאָט האָט באַזוכט די ח' פרוי שענירער, זי האָט עקזאַמינירט די קינדער פון די ב"י שול, און די לעצטע האָבן ארויסגעוויזן פיל קענטניס אין די למודים, צום סוף האָט פר. שענירער געהאַלטן פאר די שילערנס א אינהאַלטסרייכן רעפעראַט וועלכער האָט די קינדער שטאַרק באַגייסטערט. נאָכדעם איז פארגעקומען א אָוונט פון דער „בנות" אין וועלכן ס'האָט אויך אָנטייל גענומען דער גאַסט. אויך דער אָוונט איז אַראָפּ מיט גרויס דערפאָלג. מיר געבן א דאַנק די פר. שענירער פאר איר באַזוך.

די פארוואלטונג

פינטשעוו: אין אונדזער שטאָט האָט זיך געעפנט א בית-יעקב שול. אלס לערערן איז פרל. ב. ווייסט פון קראָקע. צו דער ערעפנונגס-פייערונג פון דער שול איז אויך געקומען פרוי שענירער, וועלכע איז ארויסגעטרעטן אין שטאָטישן זאַל מיט א רעפעראַט א"ד. „די אויפגאַבע פון דער יידישער מוטער צו ערציען איר טאָכטער". דער רעפעראַט האָט געמאַכט א גרויסן רושם. אויך די לערערן פרל. ווייס האָט געהאַלטן א רעפעראַט, וועלכער איז אַראָפּ מיט ערפאָלג. דער ב"י געדאַנק דרינגט אַריין אין אלע שיכטן פון דער יידישער באַפעלקערונג און ס'איז צו האָפן, אז אונדזער שול וועט זיך אַנטוויקלען זייער שיין.

א פינטשעווער

לאָגאָוו: לעצטנס איז אָפּגעהאַלטן געוואָרן א באַראַטונג צו גרינדן א בנות אגודת ישראל. ס'זענען געווען רחל קופּערבערג, פרל' פריינדל, חנה און חי' איצקאָוויטש, רחל רענקאָשינסקא, יספה יעדזאַניעקא און פרל. הערשבערג. נאָכדעם חי פרל. הערשבערג גיט ערקלערונגען וועגן די אויפגאַבן און ארבייט פון בא"י, ווערט אויסגעאַרבעט א ציטווייליקער ארבייטס-פּלאַן און ס'ווערט באַשטימט צונויפרופן א גרינדונגס-פארזאַמלונג. ביי א באַגייסטערטער שטימונג ווערט די באַראַטונג געשלאָסן.

ז. הירשבערג

קאָלושין: אונדזער „בנות" האָט איינגעאָרדנט א ראש-חודש אָוונט, און א קעסטל אָוונט, עס איז אויך אָפּגעגעבן געוואָרן א באַריכט פון דער בנות ארבייט בעת די וואַלן צום סיום און סטנאַט. עס האָט זיך אויך געגרינדעט ביי אונדז א בתיה-סאַרבאָנה. דער לעצטער טיילט זיך אין 3 גרופּן.

בנות-קאָמיטעט

אָפּט: לעצטנס איז אין אונדזער שטאָט פארגעקומען די גרינדונג פון א „בנות אגודת ישראל" אָרגאַניזאַציע. צו דער גרינדונגס-פארזאַמלונג, וועלכע איז פארגעקומען שבת פ' וישב זענען געקומען פון אָסטראָוויצע די דאָרטיקע ב"י לערערן און פרל. כ"ץ. די לערערן פרל. טראַכטנער האָט אין א צייט-שעהדיקן רעפעראַט אַרומגערעט די אויפגאַבן און צילן פון בנות אגודת ישראל און געוויזן מאַסנהייז אַרייצוטרעטן אין די בנות-ריי, און צו פארשפּרייטן די אָרטאָדאָקסישע פּרעסע ווי „דאָס יידישע טאָגבלאַט", „בית-יעקב זשורנאַל" דער רעפעראַט פון דער לערערן האָט געמאַכט אויף די אָנוועזנדע אין דער צאָל פון 300 פּערזאָן, א גרויסן רושם. עס איז אויסגעוועלט געוואָרן א פארוואַלטונג, וועלכע באַשטייט פון: פר. בערגער פאָרזיצ., פר. מאַרטינגער—וויצע-פאָרז. ל. גאָלדבערג—קאַסירערן חי' קינדל און פרל. פינטשעווסקא—סעקרעטאַריאַט. פר. ניסנבוים, פרל. ניישטאַט, פרל. אײַנשטיין, דיאַמענט, בלומינפעלד, זוסמאַן, טשערניקאָווסקא, ראַבינאָוויטש, פרוי מרגליות, גאָלדשטיין, זילבערבערג, ראָזענפעלד, פריידע און ציפּע אײַנשטיין.

א. מ. ב—ל

לינטשיץ: די צווייטע נאַכט חנוכה איז ביי אונדז געווען א אָוונט לכבוד דעם חנוכת הבית פון א ניי לאָקאַל פאר דער היגער ב"י שול. דעם אָוונט האָט געעפנט דער פאָרזיצער פון דער היגער קהלה ר' שמעון ראַוויצקי און עס האָבן באַגריסט א שילערן און א חבר'ה פון דער „בנות" פארוואַלטונג פרל. בעסערגליק. אויסער זעלבן אָוונט האָט אויך געהאַלטן א רעדע מעניגא דיומא רעד. פרידמאַן פון לאָדזש. דאָס באַקומען דעם נייעם לאָקאַל איז אָנגעקומען מיט שווערער מי און נאָר א דאַנק די מסירת-הנפשדיקע ארבייט פון דער פארוואַלטונג, די ה"ה אברהם בוים, אביהם לייב ראָזנטאַל און שלמה פרענקל. ס'איז צו האָפן, אז אצינד וועט די שול זיך מער פארשטאַרקן און דער ייד שער עולם און אונדזער שטאָט וועט וואָס ווייטער אלץ מער באַוואוסטזיניק ווערן פאר שיצן דעם חנוך-הבנות.

א לינטשיצער

טורעק: א דאַנק די טעטיקע ארבייט פון אונדזער לערערן גרינבערג עקזיסטירט שוין אונדזער בנות-אָרגאַניזאַציע ב"ה א יאָר. לעצטנס איז פארגעקומען די פייערלעכע דערעפנונג פון אונדזער ביבליאָטעק, אין וועלכן ס'האָבן פארדינסט חנה ראָזענצווייג און גיטל טויבע. די ביבליאָטעקאַרן טויבע ערקלערט די באַדייטונג פון בוך-לעזן און די לערערן האַלט א אינהאַלטסרייכן רעפעראַט וועגן דעם גרויסן נוצן וואָס עס קען ברענגען א אָרטאָדאָקסישע ביבליאָטעק. אויך איז ביי אונדז פארגעקומען א גימיינזאַמע פארזאַמלונג פון אלע מיטגלידערנס אונטערן פאָרזיץ פון פּאָלא שטאַרקמאַן, פרל. חנה מרגליות גיט דאָן א באַריכט פון דער טעטיקייט פון גאַנצן יאָר און לערערן גרינבערג האַלט א לענגערן רעפעראַט וועגן דער אנשטאַלט און מהות פון אגודת ישראל. מיט התלהבות וועקט זי אונדז צו מעשים און די באַגייסטערונג איז געווען זייער גרויס. עס ווערט געוועלט א פארוואַלטונג פון: פאָרזיצ. פּאָלא שטאַרקמאַן, וויצע-פאָרז. ח' מאַשקאָוויטש, סעקרעט. חנה מרגליות, וויצע-סעקר. מירל זאַמער קאַסירערן — אסתר ווינשטיין. עס ווערן אָנגענומען א ריי פארשלאָגן און עס קומט פאר די איבערדעקלערונג פון די חברות. שלוש-רעדעס האַלטן פאָרזיצ. שטאַרקמאַן און לערערן גרינבערג, און ביי א באַגייסטערטע שטימונג זעגנען זיך די פארזאַמלטע סונאַגדערגיבאַנגען.

א טורקער

ברעזשין: מיטן אָנקומען פון דער נייער לערערן פרל. יצרוזאַלעם האָט זיך די ארבייט אין דער „בנות" זייער פארשטאַרקט. עס ווערן געהאַלטן פארשידענע פאָרטראָגן, לעקציעס א. א. וו. עס איז אויך ביי אונדזער ארגאַניזאַציע געעפנט א ביבליאָטעק און אלס ביבליאָטעקאַרנס זענען געוועלט געוואָרן פרל. א. פ. גייער און ג' מילגבערגער. מיר דריקן אויס א דאַנק דער לערערן פאר איר מי לטובת בנות און בית יעקב אין אונדזער שטאָט

א ברעזשינערין

הארכיון היהודי
ארכיון אסופות

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem
ŁÓDŹ, Styczeń 1931
„BAJS JAKOW"

Cena 65 gr.
P.K.O. 67.795

Rok VIII zeszyt 4 (61)
Adres Red. „Bajs Jakow"
Łódź, Limanowskiego 28
Telefon 109-77.

ב"ה

יהושע אהרונג חיה ראָט
(ב"י לערערן אין סקאַלאַט)

פאַרלאָבט

גלינע כסלו תרצ"א

צו דער תנאים פון לערערן חנה ראָט וואונשט
א הארציקן מזל-טוב. רעדאַקציע
ב"ת-יעקב לאָדזש

א הארציקן מזל-טוב וואונטש איך מיין איבערגעבינער בנות-חברה פרל אלשטיין צו איר חתונה מיט ה׳ ריבסקי.

לאָדזש-קראָקע חי׳ ראָזנבלום

דעם הארציקסטן מזל-טוב וואונטשן מיר אונזער איבערגעגעבענער פארוו. מיטגל. חנא ברנה דזיאַלאָווסקא צו איר פאַרלאָבונג מיט ה׳ פינטשע שפירא (גער). זאָל זי זוכה זיין צו בויען איר צוקונפט אין גייסט פון אונזערע אידעאַלן. אויך איר פאָטער דעם ת. פרעזעס ה׳ אברהם דזיאַלאָווסקי און זיין פרוי וואונטשן מיר, אַז זיי זאָלן דערלעבן פיל נחת.

חיערושאָח ב"י פאַרוואַלטונג, בנות אגודת-ישראל, בת ה-פאר באנר, לערערן אונגער

גידענקט אייערע אַלע אַנאָנסן צו געבן אין בית-יעקב-זשורנאַל!

פאַר יעדע אַנאָנס מוז געשיקט ווערן אַ קאָנטא 3 גילדן, אויב די אַנאָנס קאָסט מער, מאָנט צו די אַדמיניסטראַציע!

א ברכה-פולן מזל-טוב וואונטש איך מיינע גוטע פריינט די פאַמיליע שעכטער (פאַרטשעוו) צו דער חתונה פון זייער ליבער טאָכטער און מיין טרייער פריינדין פייגעלע מיט ה׳ טייבלום (סאָבאָלעוו) אין אייער הויז זאָל זיך פאַראייביקן תורה וגדולה און כ׳זאָל הערשן דער גייסט פון אגודת ישראל.

חיערושאָח שלומא אונגער
לערערן פון בית יעקב

די הארציקסטע מזל-טוב וואונטשן און גייסטיקע פאַרגעניגנס עד מאה ועשרים שנה, וואונטשן מיר די געערטע לערערן פרל. רחל הערשבערג (לאָדזש) מיט ה׳ ראַש (פשעדבאָזש). איר זאָלט זוכה זיין צו בויען אייער צוקונפט אין גייסט פון אונדזערע אידעאַלן.

סקיערניעוויץ ב"י לערערין פר. קערשטעט (חראַש)
פר. דזיאַלאָזסקא, גישוויסטער דזיאַלאָשינסקא, ציפה לעשינסקא, מלכה מילער, רחל מייגנבוים, חוה זעלמאַן, *
4-טער קורס בית-יעקב.

דעם טיפסטן מיטגעפיל דריקן מיר אויס אונדזערע אקטיווע פאַרוו. מיטגל. פרוי הינדא ביילא ליכטנבוים און פרל. פריידשע היימאַן צום פריצייטיקן טויט פון זייער ל. פאָטער. א״ש ע״ה. השי״ת זאָל אייך טרייסטן אין דער הייליקער ארבעט פאַר אונדזער אידעאַל

ווערשאָח לערערין [illegible]
בנות-אגודת-ישראל

א הערצלעכן ברכה-פולן מזל-טוב וואונטש איך די לערערן אסתר קליין (קויל) צו איר פאַרלאָבונג מיט מיין פריינט משה שנור זאָל אייער לעבנסוועג מיט בלומען זיין באַצירט און זאָל אייער הויז געבויט ווערן אין גייסט פון תורה ומסורה.

ראַדעל יעקב אייכטאַל

א הארציקן מז"ט וואונטשן מיר אונדזער ליב ברודער אברהם נ"י זינגער צו זיין פאַרלאָבונג מיט רבקה-לע מאַרקוס (סלאַחקאָוו). אייער נייע לעבנס וועג זאָל מיט אייביק גליק און צופרידנהייט זיין געבענטשט.

יאַנאָוו-לוב. שוועסטערן: לאה און צבי׳ זינגער

פאַרלאַג און ספרים-סקלאַד
שאַפּירא לאָדזש פּאָלנאַצנא 6

א צירונג פאַר יעדן יידישן הויז!
38 תמונות פון ממעט אלע רביים, פון בעל שם טוב ביז די היינטיקע צייט. בלויז נייע בילדער, וועלכע זענען צום ערשטע מאָל גידרוקט.
גרויסער פאָרמאַט, וואַנט-בילד.
א שטוינענד ביליקער פרייז! פרייז 75 גר.
אויף קונסט-דרוק גאר 1 זל.
אויך איז ערשינן לערך 100 תמונות קארטל פאָרמאַט צום פרייז 15 גר.
אָן געלט ווערט נישט געשיקט! מ׳קאָן אויך שיקן אין 5 גר. פאָסט מאַרקן! צו יעדע באַשטעלונג ליגט ביי אַ קאַטאַלאָג, און די די פּאָרטאָ באַטרעפט 15 גראָשן.
אדרעס פאַר בריוו:
שפירא לאָדזש פּאָלנאַצנא 6

מיר דריקן אויס אונדזער טיפסטן מיטגיפיל דעם היגן מרא דאתרא הרב הגאון שליט"א און זיין גאַנצער משפחה צו זייער גרויסן צער. צוליבן פריצייטיקן טויט פון זייער ליבער טאָכטער, שוועסטער און שוועגערן

מלכה באוורי ע"ה

אין דער עבודת הקודש פאַר תורה-אידעאַל זאָלן זיי געפינען זייער נחמה!
המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים!
בנות אגודת-ישראל - חי׳ גאָלדבערג-פאַרז.
לערערן - ב"י שילערנס - מרים מענדלסאָן
- רחל מאַריאַן-גיטל סאָקאָלאָוו, סעקר.

ביליקע, שיינע און גוטע וועש-אויסאַרבייטונג:
מעבער דאַמען קינדער-וועש
איבערציגן
קונסט-מאַשין און האַנט-שטיקעריי
פאַרהאַנגען, קאַפן, סטאַרן, עי׳אַמען און פילע.
קאָנקורענץ-פרייזן—צוגענגלעכע באַדינגונגען
M. REDLICH Łódź,
— Nowomiejska 4 —
w podwórzu, lewa oficyna
II wejście II piętro m. 34
באַמערקונג: עמפּפעלע גאַנצע אויסשטייערס.

דער נייער נומער „קינדער-גאָרטן" פון חודש טבת (30)
שוין ארויס פון דרוק!

די רעדאַקציע איז אָפן יעדן טאָג פון 4—11 נאָכמיטאָג—נישט באַשטעלטע מאַנוסקריפטן ווערן נישט צוריק געשיקט—ביים פאַרלאַנגען ענטפער מוז זיין בייגעלייגט אַ פּאָסט-מאַרקע — אַנאָנסן, וואָס ווערן נישט באַצאָלט פריערדיק ווערן נישט גידרוקט און ס׳ווערט נישט אָפּגיענטפערט אויף אַזוינע פרעטענציעס—באַריכטן פון די שטעט וואו ס׳איז נישטאָ שטענדיקע 10 אַבאָנענטן ווערן נישט גידרוקט.

Red. Luzer Gerszon Frydenzon | גרעזעצט: מ. ליבעסקינד לאָדז, קילינסקא 50 | Tłoczna J. Djament, Łódź, Kilińskiego 50
Tel. 188-76.